

KS. HENRYK WITCZAK ^{a, b, ©}

 0000-0002-6542-3501

- ^a Akademia Katolicka w Warszawie; Studium Teologii, ul. św. Maksymiliana Marii Kolbego 2, 62-510 Konin, PL
- ^b Teologiczne Towarzystwo Naukowe Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku, ul. Prymasa Stanisława Karnkowskiego 3, 87-800 Włocławek, PL
- [©] HWitczak@Eta.PL

Z DZIEJÓW ZGROMADZENIE SIÓSTR WSPÓLNEJ PRACY OD NIEPOKALANEJ MARYI¹

Słowa kluczowe: zgromadzenie zakonne; Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi, Włocławek, diecezja włocławska.

Streszczenie: Okazją do powstania artykułu jest 100 lat istnienia Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi. Pełny proces powstania i kształtowania się zgromadzenia trwał prawie 100 lat. Składał się z następujących etapów: życie wspólne (1889 r.), stowarzyszenie świeckie (1910 r.), zgromadzenie religijne bez ślubów (1920 r.), zgromadzenie zakonne na prawach diecezjalnych (1922 r.) i zgromadzenie zakonne na prawach papieskich (1983 r.).

W tym okresie zgromadzenie ukształtowało swoje prawo zakonne i strukturę organizacyjną opartą na Kodeksie prawa kanonicznego i własnych doświadczeniach wynikających z charyzmatu i posługi wspólnoty. Wspólnota w okresie największego rozwoju liczyła 342 siostry, obecnie składa się ze 157 zakonnic. Prowadziły szeroką działalność gospodarczą (rolniczą, rzemieślniczą i handlową) po to, aby zdobywać fundusze na działalność opiekuńczą wobec

KS. DR HENRYK WITCZAK (1954–). Kapłan (1990) diecezji włocławskiej; mgr (teologia, 2000, PWT w Warszawie, ST, Włocławek); mgr lic. nauk teologicznych (historia Kościoła, 2003, UMK, Toruń); dr nauk teologicznych (teologia, 2006, UMK, Toruń). Dyrektor (2010–2016) i wykładowca Studium Teologii w Koninie.

¹ Artykuł ten częściowo został wykorzystany jako wstęp historyczny w czasie uroczystości dziękczynnych za 100 lat istnienia Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi w katedrze włocławskiej w dniu 29 X 2022.

osób starszych i chorych, a także opiekuńczo-wychowawcą wobec dzieci i młodzieży. Posługiwały w duszpasterstwie parafialnym i instytucjach diecezjalnych.

W okresie 100 lat swojego funkcjonowania zgromadzenie posiadało ok. 70 placówek, rozmieszczonych na terenie Polski, Anglii, Niemiec i Białorusi. Były one tworzone ze względu na potrzeby lokalnego środowiska, dla realizowania charyzmatu zakonnego, opartego na zasadzie *Ora et labora*, wypełnianej we wspólnocie zakonnej. Dla sióstr wzorem do naśladowania jest Najświętsza Maryja Panna.

Zgromadzenie jest znane zarówno w Polsce jak i zagranicą, czego potwierdzeniem są biogramy sióstr zamieszczane w odpowiednich słownikach.

Jednym z elementów kształtujących życie obchodzącej jubileusz 900-lecia istnienia diecezji wrocławskiej w ostatnim stuleciu jest niewątpliwie działalność powstałego we Wrocławku 100 lat temu Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi. Punktem kulminacyjnym roku jubileuszowego w Zgromadzeniu były uroczystości w katedrze wrocławskiej w dniu 29 X 2022 r.

Wielokrotnie w dziejach Kościoła było tak, że gdy pojawiały się w ludzkiej społeczności problemy, których nie mogły rozwiązać istniejące struktury, Bóg zsyłał człowieka, który znajdował sposób na ich rozwiązanie, przy okazji gromadząc ludzi dobrej woli wspierających te działania. Tym owocem zazwyczaj było powstanie zgromadzenia zakonnego.

Problemem na przełomie XIX i XX wieku było wielkie ubóstwo ludzi, którzy opuszczali swoje domy rodzinne (zazwyczaj na wsi) i przenosili się do centrów przemysłowych (miast), aby tam poprawić swoją sytuację bytową. Zazwyczaj jednak zmiana nie przynosiła oczekiwanej satysfakcji, a człowiek pozostawał w obcym środowisku, bez wykształcenia, zawodu i środków do życia. Takim miejscem był m.in. Wrocławek.

Pan Bóg w swojej łaskawości zesłał do Wrocławka wielu ludzi dobrej woli, którzy swoim zapałem podejmowali próby ulżenia doli zagubione w tej rzeczywistości osoby. W tym artykule zostaną zauważone przede wszystkim postaci, które przyczyniły się do powstania interesującej nas Wspólnoty, a więc: Michalina Wojniewicz², Franciszka Rakowska³,

² L. Jędrzejczak, *Michalina Wojniewicz*, w: WISb, t. 5, Wrocławek 2008, s. 162–163; taż, *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi w latach wojny 1939–1945*, Lublin 1982, s. 125.

³ Taż, *Rakowska Franciszka*, w: WISb, t. 1, Wrocławek 2004, s. 147–148; A. Błaszczuk, *Sylwetka duchowa założycielki Stowarzyszenia matki Franciszki Rakowskiej*, w: *Charyzmat*

o. Ksawery Sforski⁴, ks. a potem bp. Wojciech Owczarek⁵, cała rzesza sióstr kierujących i współtworzących Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi. Pomagali oni człowiekowi potrzebującemu: wykształcenia, zawodu i środków do życia. Pomoc i wsparcie w sprawach doczesnych pozwalały tym ludziom odkryć dobrego Boga, który miłując człowieka, wspiera go w jego życiu doczesnym, ale przede wszystkim prowadzi do zbawienia⁶.

W niniejszym przedłożeniu autor podejmie próbę ukazania zarówno tempa życia Zgromadzenia, jak i wkładu, jakie Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi wniosło w dzieje diecezji włocławskiej. Jednak ze względu na ograniczoną objętość, jaką jest forma artykułu, przedłożenie niniejsze będzie bardziej prezentacją Zgromadzenia, swoistym kalendarium, niż pełnym wykładem historycznym.

W artykule zawarto następujące elementy: 1) Etapy rozwoju; 2) Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi; 3) Placówki zakonne.

1. Etapy rozwoju

1.1. Życie wspólne (1889)

Początki Zgromadzenia sięgają roku 1872 r.⁷, kiedy to we Włocławku na rogu ulic Brzeskiej i Przedmiejskiej 19 zamieszkała Michalina Wojnie-

i zadanie. Stulecie utworzenia Stowarzyszenia Kobiet Wspólnej Pracy 1911–2011, red. B. Kopeć, Włocławek 2012, s. 47–65.

⁴ A.J. Szeinke, *Sforski Ksawery*, w: *WiSb*, t. 1, s. 155–156; A.J. Szeinke, *Życie i dzieło o. Ksawerego Sforskiego OFM (1826–1911) na tle sytuacji religijno-społecznej we Włocławku na przełomie XIX i XX wieku*, w: *Charyzmat i zadanie*, s. 30–46.

⁵ L. Jędrzejczak, *Owczarek Wojciech*, w: *WiSb*, t. 2, Włocławek 2005, s. 137–140; T. Kaczmarek, *Idea zgromadzenia zakonnego według Sługi Bożego biskupa Wojciecha Owczarka*, w: *Charyzmat i zadanie*, s. 66–77; L. Jędrzejczak, *Dzieło jego trwa – Sługa Boży biskup Wojciech Owczarek*, Włocławek 1997; T. Kaczmarek, *Przesłanie duchowe Sługi Bożego biskupa Wojciecha Owczarka*, „75 lat w służbie Maryi. Biuletyn Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi”, 30(1997), nr 4(115), s. 36–47.

⁶ N. Musidlak, *Apostolski wymiar „wspólnej pracy” w charyzmacie Zgromadzenia Sióstr od Niepokalanej Maryi*, w: *Charyzmat i zadanie*, s. 47–65.

⁷ K. Lange, *Geneza Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy na tle kwestii społecznej w zaborze rosyjskim i dalszy jego rozwój w niepodległej Polsce (1910–1939)*, Lublin 1964, s. 29 [mps, Dom Generalny we Włocławku]; M. Solarek, *Placówki przedszkolne prowadzone przez Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi*, Włocławek 2013, s. 10 [kps, Dom Generalny we Włocławku]; B. Zabierek, *Dom Generalny Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi we Włocławku w latach 1945–1991*, Warszawa 2021,

wicz. Założyła ona zakład krawiecki zarejestrowany pod nazwą „Firma Woyniewicz”, nazywany popularnie „Magazyn pani Woyniewicz”, przy którym zostały otwarte pracownie: szycia, haftu i pończosznictwa. Michalina Woyniewicz miała w swoim zakładzie zarówno pracownice (10), jak i uczennice (30), przygotowujące się do rzemiosła. W pracowni właścicielka dbała – w tym trudnym czasie zaborów – o podtrzymywanie ducha religijnego i patriotycznego wśród członkiń zakładu.

Jedną z nich była Franciszka Rakowska⁸, której po śmierci rodziców, zastępowała matkę i to tej młodej dziewczynie w roku 1887 przekazała na własność dobrze prosperującą firmę krawiecką⁹.

Dwa lata później, 10 IV 1889 r.¹⁰, na terenie zakładu zawiązała się wspólnota pięciu pracownic na czele z nową właścicielką. Były to: Franciszka Rakowska, Józefa i Stefania Ginter, Anastazja Lebedzińska i Karolina Łukasiewicz. Podpisując „Umowę dotyczącą życia wspólnego”, zobowiązały się wspólnie pracować i wszelkie dochody wносить na rzecz wspólnego dobra oraz słuchać tej, której będzie powierzony zarząd domem¹¹. Kształtującą się wspólnotę objął opieką duchową (spowiednik, głosił konferencje, uczył śpiewu)¹² franciszkanin o. Ksawery Sforski. Ułożył dla nich tzw. mały regulamin pt. „Regulamin dla osób świeckich, żyjących pod jednym dachem”¹³. O. Ksawery był świadkiem ich „zaślubin z Chrystusem”, które miały miejsce przy zamkniętych drzwiach, w kościele ojców reformatów. Zewnętrznym znakiem tego wydarzenia była obrączka z inicjałami i datą. Oprócz troski o życie wewnętrzne, podejmowały też działania charytatywne, otaczając opieką sieroty i bezdomne starsze kobiety z Włocławka i okolic.

s. 15 [kps, Dom Generalny we Włocławku]; W. Bursiewicz, Zgromadzenie Sióstr „Wspólnej Pracy” od Niepokalanej Maryi w latach 1945–1972, Gdańsk – Lublin 1996, s. 10 [kps, Dom Generalny we Włocławku];

⁸ Żabierek, Dom, s. 15.

⁹ Solarek, Placówki, s. 14.

¹⁰ Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 11; Solarek, Placówki, s. 14; Jędrzejewska, Zgromadzenie, s. 127.

¹¹ *Taż*, *Orle gniazdo. Franciszka Rakowska założycielka Stowarzyszenia Wspólnej Pracy*, ABMK, 49(1984) s. 272; Żabierek, Dom, s. 11; R.A. Gwóźdź, *Działalność opiekuńczo-wychowawcza Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi na przestrzeni dziejów Zgromadzenia*, Włocławek 2013, s. 25 [kps, Dom Generalny we Włocławku]; S. Brzozecki, *Wspólnej Pracy Siostry od Niepokalanej Maryi*, w: EK, t. 20, Lublin 2014, kol. 998.

¹² Lange, Geneza, s. 31.

¹³ Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 11.

Jedną z nich, Karolina Łukasiewicz, założyła na terenie zakładu tajną szkołę dla około 30 dzieci w wieku od 6 do 14 lat. Nauka odbywała się pod szyldem pracowni sztucznych kwiatów¹⁴. Aby móc bezpiecznie działać w tej dziedzinie, wspólnie wstąpiły do Bractwa Różańcowego przy klasztorze reformatów¹⁵.

Ta pierwsza wspólnota już prowadziła ukryte życie zakonne. Władze diecezjalne wiedziały o jej istnieniu, formalnie jednak ze względu na zarządzenia władz zaborczych, nie doszło do jej zatwierdzenia. Dopiero po ukazie tolerancyjnym z roku 1905¹⁶ zaczęły pojawiać się w Królestwie Polskim stowarzyszenia kulturalne i dobroczynne. Wtedy też zmieniono nazwę „Firma Wojniewicz – Rakowska” na „Dom Kobiet Wspólnej Pracy”. W 1908 r. Franciszka Rakowska wszczęła starania u władz państwowych o rejestrację tworzącego się zgromadzenia, by mogło istnieć pod przykrywką świeckiego zrzeszenia.

1.2. Stowarzyszenie świeckie (1910)

W dniu 31 XII 1910 r.¹⁷ Warszawska Gubernialna Komisja do Spraw Związkowych zatwierdziła ustawę (nr 272) Towarzystwa pod nazwą Stowarzyszenie Kobiet Wspólnej Pracy rzymsko-katolickiego wyznania w mieście Włocławku¹⁸, którą wydano drukiem w Warszawie 4 I 1911, nazywaną Ustawą z 1911 r.¹⁹

Stowarzyszenie miało charakter świecki, należeli do niego także panowie, gdyż członkami Stowarzyszenia mogły być osoby świeckie obojga płci. W jego skład wchodziły członkowie rzeczywisci (członkinie przyszłego zgromadzenia), honorowi, dożywotni i wspierający. Pierwsze spotkanie organizacyjne odbyło się 25 III 1911 r.²⁰ Wybrano na nim zarząd i komisję rewizyjną. Prezeską została Franciszka Rakowska, wiceprezeską Stefania Ginter, skarbniczką Anastazja Lebedzińska, sekretarką Helena

¹⁴ Żabierek, Dom, s. 11–12; Gwóźdź, Działalność, s. 47–48; Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 125.

¹⁵ Gwóźdź, Działalność, s. 25; Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 125.

¹⁶ Żabierek, Dom, s. 12.

¹⁷ Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 11; Lange, *Geneza*, s. 28, 34; Sołarek, *Placówki*, s. 15.

¹⁸ Gwóźdź, Działalność, s. 25; Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 127.

¹⁹ Żabierek, Dom, s. 13.

²⁰ Lange, *Geneza*, s. 34; Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 11; Żabierek, Dom, s. 13; Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 127.

Sutorowska, członkiniami zarządu były jeszcze Józefa Ginter i Waleria Zalewska. Komisję rewizyjną²¹ stanowili: Aleksander Górski, Antoni Sławiński, Antoni Babiński²². W pierwszym roku Stowarzyszenie liczyło 40 członków, w tym 34 kobiety (13 należących do ukrytej wspólnoty zakonnej)²³ i 6 mężczyzn. Zamieszkało przy nim 7 pensjonariuszek (staruszek). Wspólnota nabyła w roku 1911 nieruchomość przy ul. Mickiewicza (obecnie ul. Orła), która stała się siedzibą Stowarzyszenia, a później wyłaniającego się Zgromadzenia²⁴.

W dniu 2 XII 1911 r. zmarł o. Ksawery Sforski²⁵. Przeczuwając zbliżający się koniec życia doczesnego, sprawę wspólnoty przekazał ks. Wojciechowi Owczarkowi²⁶ wówczas regensowi Kancelarii Biskupiej w Konsystorzu Generalnym Włocławskim.

W roku 1913 na stanowisko prezesa Stowarzyszenia powołano ks. W. Owczarka²⁷, wiceprezesem został Konstanty Szymański (ówczesny Radny Miasta Włocławek), sekretarzem Antoni Sławiński (urzędnik). Stowarzyszenie poszerzyło swoją działalność o pomoc materialną dzieciom²⁸. Za niewielką opłatą urządzono schronisko dla samotnych kobiet, a także umożliwiono zdobywanie wiedzy zawodowej. W tym czasie wspólnota dawała płatną pracę 50 kobietom²⁹. Główny kierunek działania miał polegać na opiece duchowej i materialnej nad starszymi, samotnymi kobietami³⁰. Statut określał zadania: należy otworzyć dla podopiecznych przytułek i kuchnię, udzielać im pomocy w wyszukiwaniu pracy, opłacać pobyt w szpitalu oraz w razie potrzeby przygotować im pogrzeb. W pozyskaniu środków miały pomóc organizowane koncerty dobroczynne i przedstawienia teatralne³¹.

²¹ Lange, Geneza, s. 35.

²² Prawdopodobnie jego biogram. T. Rejmanowski, *Babiński Antoni*, w: WISb, t. 4, Włocławek 2006, s. 4–5.

²³ Mówi o 14. Zob. Lange, Geneza, s. 35.

²⁴ Tamże, s. 34; Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 12.

²⁵ Solarek, Placówki, s. 15; Żabierek, Dom, s. 15.

²⁶ Lange, Geneza, s. 32; Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 12; Solarek, Placówki, s. 15; Żabierek, Dom, s. 15.

²⁷ Lange, Geneza, s. 37; Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 12; Jędrzejewska, Zgromadzenie, s. 129.

²⁸ Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 12.

²⁹ Jędrzejczak, Zgromadzenie, s. 127.

³⁰ Gwóźdź, Działalność, s. 25.

³¹ Żabierek, Dom, s. 13–14.

W dniu 1 VIII 1913 r. papież Pius X udzielił błogosławieństwa Franciszce Rakowskiej i członkom Stowarzyszenia³². Była to widoma zachęta do pracy dla dobra Kościoła i bliźnich. Niestety w dniu 6 VIII 1915 r.³³ w Kutnie zmarła Franciszka Rakowska, pochowana (9 VIII) na cmentarzu we Włocławku.

Przed ks. Owczarkiem stanęła kwestia, jak podtrzymać istnienie i rozwój wspólnoty. Pragnął on utworzyć zdrowy i mocny organizm religijny, który poprzez modlitwę i pracę będzie wspierał Kościół. W międzyczasie (1918 r.) pojawił się pomysł połączenia wspólnoty³⁴ z innym istniejącym już Zgromadzeniem Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi³⁵ (popularnie nazywane siostrami fabrycznymi albo honoratkami).

Dopiero w dniu 30 XI 1919 roku odbyło się pierwsze po kilku latach zebranie ogólne Stowarzyszenia. Na przewodniczącą wybrano ponownie Wojciecha Owczarka (od 1918 biskup pomocniczy). Członkami zarządu zostali: Konstanty Szymański, Antoni Sławiński, Stefania i Józefa Ginter, Anastazja Lebedzińska, przyjęto też 16 nowych kandydatek³⁶.

1.3. Zgromadzenie religijne bez ślubów (1920)

Listem z 1 I 1920 roku członkinie Stowarzyszenia zwróciły się do bp. Stanisława Zdzitowieckiego³⁷ z prośbą o informacje dotyczące uzyskania zatwierdzenia przez Stolicę Apostolską³⁸. W tym czasie bp W. Owczarek nadal pracował nad połączeniem z honoratkami³⁹. Natomiast członkinie wspólnoty odwołaniem do ordynariusza przerwały te działania i doprowadziły do zatwierdzenia Stowarzyszenia⁴⁰.

W odpowiedzi z dnia 9 III 1920 r.⁴¹ ordynariusz przyjął Stowarzyszenie Kobiet Wspólnej Pracy rzymsko-katolickiego wyznania jako zgromadze-

³² Lange, *Geneza*, s. 39; Żabierek, *Dom*, s. 15; Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 129.

³³ Lange, *Geneza*, s. 38; Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 13; Żabierek, *Dom*, s. 26; Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 130.

³⁴ Lange, *Geneza*, s. 43.

³⁵ M. Rygielska, *Honoratki*, w: EK, t. 6, Lublin 1993, kol. 1209–1211.

³⁶ Lange, *Geneza*, s. 40; Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 13; Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 130.

³⁷ W. Frątczak, *Zdzitowiecki Stanisław*, w: WISb, t. 1, s. 186–188.

³⁸ Lange, *Geneza*, s. 44.

³⁹ Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 13.

⁴⁰ Jędrzejewska, *Zgromadzenie*, s. 130.

⁴¹ ArDWI, Akta zgromadzenia SS. Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi, 1920–1939, sygn. AKDWI, zak. II, 18, k. 1–2; Lange, *Geneza*, s. 44.

nie religijne bez ślubów na prawach Instytutu Diecezjalnego, dopóki nie zostaną przygotowane odpowiednie dokumenty.

Do ich przygotowania zobowiązał się bp W. Owczarek, który wspólnocie nadał duchowość augustiańską⁴², choć na podstawie dostępnych źródeł widać, że wspólnota zakonna ukształtowała się na drodze ewolucji z pobożnej instytucji świeckiej. Ostatecznie na zebraniu 8 IX 1922 r. przedstawił zamiar zastąpienia poprzedniej „Ustawy z 1911”, nową przez niego opracowaną, przekształcającą wspólnotę świecką w zgromadzenie religijne⁴³. Na tym posiedzeniu wybrano trzy przedstawicielki do rozmów z władzami świeckimi i kościelnymi o zatwierdzeniu i zarejestrowaniu ustawy. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zatwierdziło ustawę 19 X 1922 r. (Ustawa 1922)⁴⁴, a w dniu 27 X 1922 roku zatwierdził ją bp S. Zdzitowiecki⁴⁵.

1.4. Zgromadzenie zakonne (1922)

Na mocy nowej ustawy Stowarzyszenie Kobiet Wspólnej Pracy rzymsko-katolickiego wyznania w mieście Włocławku przekształciło się w jednochórowe, bezhabitowe zgromadzenie zakonne z właściwą temuż ustawą. Dzień 27 X 1922 r.⁴⁶ uważany jest za datę powstania Zgromadzenia, a autora ustawy bp. W. Owczarka uznano za jego założyciela⁴⁷. Dopiero Konstytucje zakonne z roku 1984, a zwłaszcza z 2016 r., ukazały Franciszkę Rakowską⁴⁸ jako współzałożycielkę na równi z biskupem Owczarkiem.

W dniu 5 XI 1922 roku członkinie zgromadzenia, w liczbie 26, wybrały zarząd, który następnie zatwierdził bp S. Zdzitowiecki. Przełożoną generalną została Cecylia Czołomieją⁴⁹, radnymi generalnymi: Józefa

⁴² L. Jędrzejczak, *Biskup Wojciech Owczarek biskup tyt. askański, sufr. włocławski, założyciel Zgrom. Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi w 50-tą rocznicę zgonu*, ABMK, 54(1987), s. 240.

⁴³ *Taż*, *Zgromadzenie*, s. 130.

⁴⁴ Żabierek, *Dom*, s. 16; Gwóźdź, *Działalność*, s. 26; Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 130.

⁴⁵ Lange, *Geneza*, s. 45; Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 13; Solarek, *Placówki*, s. 16; Żabierek, *Dom*, s. 9; Gwóźdź, *Działalność*, s. 26; Brzozecki, *Wspólnej Pracy*, kol. 998.

⁴⁶ Lange, *Geneza*, s. 45; Żabierek, *Dom*, s. 16.

⁴⁷ Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 13.

⁴⁸ Gwóźdź, *Działalność*, s. 26.

⁴⁹ Żabierek, *Dom*, s. 16.

Gruszevska, Anastazja Lebedzińska, Zofia Kaczmarek, Maria Zielińska, sekretarką Maria Tucholska⁵⁰.

W wigilię Bożego Narodzenia 9 siostr złożyło przyrzeczenia wieczyste, sześć z dniem 1 I 1923 r. rozpoczęło nowicjat w domu przy ul. Orlej, pozostałe odbywały postulat⁵¹. W sumie w roku zatwierdzenia Wspólnota liczyła 31 członkiń.

Biskup W. Owczarek poszukiwał odpowiedniej niewiasty, której mógłby powierzyć sprawę powstałego Zgromadzenia i jego rozwój. Wybór padł na wdowę Jadwigę Walter, która w dniu 5 IX 1926 r. wstąpiła do wspólnoty, a w dniu 8 IX 1926 r. została wybrana przełożoną generalną⁵². Piastując ten urząd do swojej śmierci w roku 1941, nadała Zgromadzeniu dynamiczne tempo rozwoju.

W tym czasie opracowano szereg nowych przepisów, które wprowadzono do nowego prawa Zgromadzenia („Ustawa zakonna z 1937”)⁵³. Otóż siostry przy składaniu przyrzeczeń wieczystych otrzymywały srebrną obrączkę z wrytą datą tychże oraz medalionik z Matką Bożą Niepokalaną (1927). Wprowadzono pięciodniowe rekolekcje przed przyrzeczeniami zakonnymi (1929). Zmieniono świecką granatową sukienkę na granatowy habit z welonem (1933)⁵⁴, a także przyrzeczenia na śluby proste (1935)⁵⁵. Siostry realizując swoje posłannictwo wśród dzieci i młodzieży, prowadziły: przedszkola, sierocińce, szkoły zawodowe, internaty i świetlice oraz różne dzieła pomocy usługowej jak: szwalnie, trykotarnie, introligatornie, pensjonaty i stołówki. Pracowały w Katolickich Stowarzyszeniach Młodzieży Żeńskiej oraz w Sodalicyjach Mariańskich⁵⁶.

Ustawa określała również, w jaki sposób siostry mają prowadzić życie duchowe. Codziennie mają uczestniczyć we Mszy św., prowadzić rozmyślanie, odprawiać rachunek sumienia, modlitwy poranne i wieczorne. Do praktyk tygodniowych należały: w czwartek – wspólna godzina święta,

⁵⁰ Lange, Geneza, s. 45.

⁵¹ Tamże, s. 46.

⁵² Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 132.

⁵³ *Ustawa Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi*, Włocławek 1937; Lange, Geneza, s. 48.

⁵⁴ ArDWI, AKDWI, zak. II, 18, Powiadomienie Kurii Metropolitalnej z 30 V 1934 o używaniu habitów, k. 72; Lange, Geneza, s. 48.

⁵⁵ *Ustawa Zgromadzenia*, s. 5; Lange, Geneza, s. 48.

⁵⁶ Żabierek, Dom, s. 17.

w piątek – wspólna Droga krzyżowa, raz w tygodniu spowiedź. W pierwszą niedzielę miesiąca skupienie miesięczne i raz w roku 5–8-dniowe rekolekcje⁵⁷. Konstytucje zachęcały do częstego czytania Nowego Testamentu, pielęgnowania nabożeństwa do Najświętszego Serca Pana Jezusa, Matki Bożej, św. Józefa, wzbudzania aktów strzelistych, pielęgnowania ducha wewnętrznego skupienia.

1.5. Zgromadzenie zakonne na prawie papieskim (1983)

Jedenasta kapituła generalna w latach 1979–1980, na miejsce dawniejszej ustawy zreagowała nowe pod względem formy i aktualne co do treści Konstytucje Zgromadzenia, uwzględniając w nich wskazania Soboru Watykańskiego II o przystosowanej odnowie zakonnej⁵⁸, które 8 XII 1980 r. zatwierdził bp Jan Zaręba⁵⁹. Tego też roku wspólnota otrzymała własne Dyrektorium. Wszczęto starania o prawa papieskie dla Zgromadzenia.

Zostały one uwieńczone sukcesem w dniu 15 VIII 1983 r.⁶⁰, co potwierdziła Kongregacja do spraw Zakonów i Instytutów Świeckich. Natomiast w dniu 8 XII 1984 r. Stolica Apostolska zatwierdziła znowelizowaną Konstytucję Zgromadzenia.

2. Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi (ZSNM)

2.1. Duchowość i charyzmat⁶¹

Duchowość Zgromadzenia nawiązuje do monastycznej dewizy *Ora et labora*⁶². Modlitwa i praca sióstr wykonywana we wspólnocie ma być włączeniem w dzieło stwarzania świata i przemiany w Jezusie Chrystusie. Szczególnym kultem otoczona jest Najświętsza Maryja Panna Niepokalanie Poczęta i św. Józef Oblubieniec⁶³.

⁵⁷ Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 14–15; Lange, *Geneza*, s. 49–50.

⁵⁸ Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 55–65.

⁵⁹ W. Frątczak, *Zaręba Jan*, w: *WiSb*, t. 1, s. 185–186.

⁶⁰ Brzozecki, *Wspólnej Pracy*, kol. 999

⁶¹ N. Musidlak, *Apostolski wymiar pracy w charyzmacie Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi*, Niepokalanów 2015.

⁶² *Konstytucje i Dyrektorium Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi*, Włocławek 1985, s. 23.

⁶³ Tamże, s. 24–25.

Charyzmatem Zgromadzenia jest uwielbienie Boga przez pracę wykonywaną w duchu Chrystusowym, naśladowując Jezusa w Jego pracy ukrytej i apostołskiej dla dobra dzieci i młodzieży oraz opieka nad starcami i chorymi⁶⁴.

Konstytucja z 2016 roku na nowo zdefiniowała charyzmat, określając go jako upodobnienie się do Chrystusa w Jego pracy oraz naśladowanie Matki Bożej Niepokalanej. W tym ujęciu wspólna praca realizowana jest na trzech płaszczyznach: a) duchowej – jako współpraca z Bogiem; b) wspólnotowej – w jedności z siostrami; c) apostołskiej – w posłudze bliźnim.

2.2. Martyrologium

W duchowość zakonną wpisują się wydarzenia związane z II wojną światową. Po jej rozpoczęciu 12 domów zakonnych zostało zamkniętych, działał jedynie dom w Łowiczu⁶⁵. Jego też celem i domów powstałych w tym rejonie było przyjęcie sióstr z domów zamkniętych.

Siostry wraz ze swoimi podopiecznymi (osobami starszymi i schorowanymi) wywieziono do obozów śmierci w Chełmie⁶⁶, obozu w Auschwitz⁶⁷, były też sporadyczne aresztowania⁶⁸, a także obozu pracy w Bojanowie⁶⁹. Z Bojanowa rozsyłano siostry do pracy w podległych obozowi filiach, w gospodarstwach rolnych i fabrykach, a także domach prywatnych niemieckich dostojników⁷⁰.

Placówki zamknięte były wykorzystywane przez okupanta niemieckiego do użytku własnego, tj. na hotele, pensjonaty i biura, a siostry zatrudniano w nich do posługi. I tak, dom w Uniejowie – przeznaczono do wychowania dla dzieci niemieckich, w Poznaniu – na hotel i stołówkę dla Niemców, we Włocławku, ul. Orła – na magazyn, biura i hotel niemiecki, w Kaliszu, ul. Grodzka – na hotel niemiecki, we Włocławku, ul. Leśna – na niemiecką szkołę ogrodniczą, w Zduńskiej Woli – na dom dla dzieci volksdeutchów, we Włocławku, ul. Seminaryjska – na hotel niemiecki, następnie szpital dziecięcy⁷¹.

⁶⁴ Tamże, s. 21.

⁶⁵ Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 17.

⁶⁶ Jędrzejczak, Zgromadzenie, s. 219–221.

⁶⁷ Tamże, s. 234.

⁶⁸ Tamże, s. 234–237.

⁶⁹ Tamże, s. 222–233.

⁷⁰ Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 19–22.

⁷¹ Tamże, s. 18.

2.3. Biskup włocławski

Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi posiada swój dom generalny we Włocławku. Dopóki istniało na prawie diecezjalnym, każdorazowy biskup włocławski był jego urzędowym zewnętrznym zwierzchnikiem. Stąd władza diecezjalna oficjalnie potwierdzała istnienie Zgromadzenia i jego zarząd. Miejscowi ordynariusze mieli prawo, a nawet obowiązek, przewodniczenia osobiście lub przez swego delegata w kapitule generalnej Zgromadzenia przy wyborze przełożonej generalnej. Po zakończeniu wyboru generalnej kończył się obowiązek biskupa jako przewodniczącego, albowiem dalszym elekcyjnym przewodniczyła nowo wybrana. Biskup owe wybory zatwierdzał lub unieważniał⁷².

Niektóre ważne sprawy omawiane na kapitule generalnej wymagały potwierdzenia ordynariusza. Tym bardziej kapituła zakonna nie mogła zmienić swojej ustawy, ani też jej autentyczności wyjaśnić bez jego zgody.

Tylko za jego zgodą mogła powstać lub być zlikwidowana placówka Zgromadzenia, potwierdzenie założenia lub przeniesienia domu nowicjackiego, złożenie z urzędu przełożonej generalnej, radnej i ekonomki generalnej, przyjmowanie darowizn, kupno i sprzedaż nieruchomości, zaciąganie długów hipotecznych, otwarcie kaplicy i odprawianie w niej nabożeństw, przydział wspólnocie spowiedników. Złożenie ślubów pierwszych i wieczystych przez siostry poprzedzało badanie biskupa lub jego delegata. Udzielał dyspensy od ślubów czasowych i wieczystych, zatwierdzał decyzje o usunięciu ze Zgromadzenia. Potwierdzał wybór matki generalnej na trzecią kadencję (sześćściecie). Był zobowiązany do wizytowania (osobiście lub zastępca) co pięć lat domu zakonnego na prawie diecezjalnym⁷³.

Biskupami opiekunami Zgromadzenia byli: Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki, Władysław Paweł Krynicki⁷⁴, Karol Mieczysław Radoński⁷⁵, Antoni Pawłowski⁷⁶, Jan Zaręba. Po przeniesieniu Zgromadzenia na prawo papieskie biskupi mają już nieco mniejsze uprawnienia. Choć na nich spoczywał obowiązek troski o Zgromadzenie. Byli to biskupi: Henryk Józef Muszyński, Bronisław Dembowski, Wiesław Mering, a obecnie Krzysztof Wętkowski.

⁷² Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 133.

⁷³ Tamże, s. 133.

⁷⁴ W. Kujawski, *Krynicki Władysław Paweł*, w: *WłSb*, t. 6, Włocławek 2011, s. 67–69.

⁷⁵ J. Dębiński, *Radoński Karol Mieczysław*, w: *WłSb*, t. 2, s. 150–152.

⁷⁶ W. Hanc, *Pawłowski Antoni*, w: *WłSb*, t. 6, s. 123–125.

2.4. Opiekun Zgromadzenia (delegat biskupa)

Zgromadzenia młodsze czy istniejące na prawie diecezjalnym częściej potrzebowały pomocy i rady przy załatwieniu trudniejszych spraw w urzędach kościelnych i świeckich. Dlatego posiadały na terenie macierzystej diecezji tzw. opiekunów, którzy byli w różnym stopniu delegatami ordynariusza odnośnie do danej wspólnoty. Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi od swego początku posiadało takiego opiekuna w osobie kapłana lub biskupa. Byli nimi: ks. a potem bp Wojciech Owczarek⁷⁷, ks. a potem bp Franciszek Salezy Korszyński⁷⁸. Następnym był bp Jan Zaręba, który najpierw, jako sufragan – był kuratorem 1964–1967, a później jako ordynariusz – protektorem. Funkcję delegata biskupa do przyjmowania egzaminów przed ślubami od 1938 roku pełnił ks. Stanisław Szczepanowski⁷⁹, w tym czasie proboszcz parafii Najświętszego Serca Jezusowego we Włocławku był delegowany do przyjęcia ślubów zakonnych, a funkcję wizytatora w latach 1974–1981 pełnił ks. Bolesław Cieślak⁸⁰.

2.5. Kapituła Generalna

Najwyższą władzą zgromadzenia w czasie jej trwania jest kapituła generalna. Może mieć formę zwyczajną lub nadzwyczajną i jest prawowicie zwołanym zebraniem członkiń zgromadzenia według ustalonych zasad określonych w ustawie zgromadzenia. Kapitułę zwyczajną zwołuje się co sześć lat. Natomiast kapitułę nadzwyczajną w sytuacjach wyjątkowych, określonej przez prawo zgromadzenia (np. śmierć, ustąpienie, odwołanie generalnej)⁸¹.

Celem kapituły generalnej jest: wybór przełożonej generalnej, rady generalnej, sekretarki, ekonomki generalnej, omówienie spraw zgromadzenia, których wykonanie wymagało uprzedniego zezwolenia władzy kościelnej. Należy do nich także zacieśnienie więzów jedności i miłości przez wzajemną wymianę poglądów. W skład kapituły generalnej wchodzi: wszystkie były przełożone generalne, radne ustępujące i nowo wybrane, sekretarka generalna, ekonomka generalna, wszystkie przełożone domów

⁷⁷ Do swojej śmierci w 1938. Lange, Geneza, s. 51.

⁷⁸ Zob. ArDWł, AKDWł, zak. II, 18, Dokument wydany jako skutek wizytacji ks. F. Korszyńskiego, przez bp. Krynickiego, k. 130; W. Frątczak, *Korszyński (dawniej Krupa) Franciszek Salezy*, w: WłSb, t. 1, s. 72–73; Lange, Geneza, s. 51; Żabierek, Dom, s. 17; Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 136.

⁷⁹ ArDWł, AKDWł, zak. II, 18, k. 121–121v.

⁸⁰ H. Witczak, *Cieślak Bolesław*, w: WłSb, t. 7, Włocławek 2018, s. 30–32.

⁸¹ Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 32.

z jedną delegatką wybraną przez siostry domu⁸². Odbywała się w latach, zwyczajnie: 1945, 1951, 1960, 1966, 1972; nadzwyczajnie: 1954, 1969–1970⁸³, ponadto 1979–1980, 1985, 1991⁸⁴.

2.6. Rada Generalna⁸⁵

Była wybierana na kapitule generalnej co sześć lat, choć w sytuacjach nadzwyczajnych częściej (np. śmierć generalnej). Radę Generalną stanowiły: przełożona generalna zwana matką, cztery radne generalne, sekretarka generalna i ekonomka generalna.

Przełożona Generalna – posiada najwyższą władzę w Zgromadzeniu i sprawuje ją w sposób zwyczajny. Posiada władzę nad wszystkimi domami zakonnymi i poszczególnymi siostrami. Reprezentuje prawnie instytucję wobec władz kościelnych i świeckich. Powinna co trzy lata, sama lub przez delegatkę, zwizytować wszystkie domy. Kieruje listy okólne i upomnienia do całego Zgromadzenia. Przynajmniej raz w miesiącu zwołuje Radę Generalną⁸⁶. Przełożonymi generalnymi były: Cecylia Czołomiej (1922–1925)⁸⁷, Józefa Gruszewska (1925–1926), Jadwiga Walter (1926–1941)⁸⁸, Maria Tucholska (1945–1951)⁸⁹, Stanisława Ambroziak (1951–1954)⁹⁰, Czesława Krasieńska (1954–1972)⁹¹, Teofana Lange (1972–1979), Emilia Łyszczak

⁸² Tamże, s. 33.

⁸³ Tamże.

⁸⁴ Wykaz Kapituł Generalnych z lat 1945–1991, wraz z omawianymi na nich kwestiami. Zob. Żabierek, Dom, s. 41–42, 45–51.

⁸⁵ Wykaz sióstr tworzących zarząd generalny w latach 1945–1972. Zob. Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 36; Wykaz sióstr tworzących Zarząd Generalny w latach 1945–1991. Zob. Żabierek, Dom, s. 44.

⁸⁶ Jędrzejczak, Zgromadzenie, s. 137.

⁸⁷ Taż, *Wzorowa przełożona – Cecylia Dioniza Czołomiej*, „W Służbie Maryi”, 46(2013), nr 2(177), s. 26–39

⁸⁸ Zob. ArDWI, AKDWI, zak. II, 18, Potwierdzenie sprawowanego urzędu przez generalną i radne generalne, k. 34 – takie zaświadczenie wydawano w imieniu ordynariusza wielokrotnie; Lange, Geneza, s. 65–66; L. Jędrzejczak, *Dzielna niewiasta – Jadwiga Walter – przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej*, „W Służbie Maryi”, 46(2013), nr 3(178), s. 29–70.

⁸⁹ Taż, *Matka Maria Tucholska*, „W Służbie Maryi”, 46(2013), nr 4(179), s. 25–40; Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 36–37.

⁹⁰ L. Jędrzejczak, *Matka Stanisława Ambroziak – przełożona generalna w latach 1951–1954*, „W Służbie Maryi”, 46(2013), nr 3(178), s. 40–45; Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 37.

⁹¹ L. Jędrzejczak, *Matka Czesława Krasieńska – przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi w latach 1954–1972*, „W Służbie Maryi”, 47(2014), nr 2(181), s. 40–54; Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 38.

(1979–1991), Teresa Kaźmierska (1991–2003)⁹², Miriam Duniak (2003–2009), Jolanta Gołębiowska (2009–2021); Agata Błaszczyk (od 2021 r.).

Rada Generalna – do zadań rady należą: służenie radą i niesienie pomocy przełożonej generalnej w pełnieniu jej urzędu. Na posiedzeniu rada przedkłada to, co uzna za pożyteczne odnośnie do spraw i osób, następnie oddaje głos doradczy lub decydujący stosownie do przepisów ustawy. Radne powinny zachować ścisły sekret o wszystkich sprawach, w które zostały wtajemniczone. Wikaria – to pierwsza radna, która w razie potrzeby ma zastępować przełożoną generalną. Sekretarka generalna – uczestniczy w zebraniach zarządu i sporządza z nich protokoły, prowadzi księgi (oprócz majątkowej), przechowuje dokumenty i akta Zgromadzenia, pomaga generalnej w załatwianiu korespondencji urzędowej. Ekonomka generalna – zarządza majątkiem wspólnoty w zależności od przełożonej generalnej i jej rady, zgodnie z prawem kościelnym i konstytucyjnym. Powinna dbać o należyte zachowanie wszystkich akt prawnych, na których opiera się prawo własności Zgromadzenia. Na posiedzeniu w sprawach majątkowych ekonomka ma głos doradczy.

2.7. Stan liczbowy

Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi w chwili rozpoczęcia wojny, tj. 1 IX 1939 r. liczyło 214 członkiń⁹³: 23 postulantki, 22 nowicjuszki, 62 siostry w ślubach rocznych i 107 po profesji wieczystej. Postulantki stanowiły 11% całości, nowicjuszki – 10%, siostry po ślubach rocznych 29%, wieczystki 50%⁹⁴.

Po okupacji zmienił się stan liczbowy członkiń: 6 zmarło, 17 usunięto, 20 wystąpiło lub nie wróciło do Zgromadzenia, w tym 3 wieczystki, ubyło więc 43 osoby. Dwie stały się dopiero w 1946 roku. W 1945 roku wstąpiło 17 kandydatek, wśród nich 3 przedwojenne. Na koniec roku 1945 Zgromadzenie liczyło 183 członkinie, w tym 17 postulantek, 6 nowicjuzek i 160 profesek (151 wieczystek i 9 rocznych)⁹⁵. W kolejnych latach Zgromadzenie liczyło: 1951 – 257, 1958 – 302, 1965 – 329, a w 1972 – 342⁹⁶; 1997 – 280; 2000 – 260; 2012 – 218⁹⁷; 2022 – 157 sióstr.

⁹² Podaje wykaz od 1945–1991. Zob. Żabierek, Dom, s. 44.

⁹³ Brzozecki, *Wspólnej Pracy*, kol. 998.

⁹⁴ Żabierek, Dom, s. 20.

⁹⁵ Tamże.

⁹⁶ Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 47.

⁹⁷ Brzozecki, *Wspólnej Pracy*, kol. 999.

2.8. Podstawa materialna utrzymania

Zarząd Zgromadzenia troszczył się o to, aby w każdej placówce prowadzono zarówno posługę charytatywno-duszpasterską, jak i działalność, która pozwalałaby na jej utrzymanie. W związku z tym poszczególne domy prowadziły różnego rodzaju działalność. Istniały pracownie haftu, szycia, kroju itp.⁹⁸. Prowadzono: przedszkola⁹⁹, domy dziecka¹⁰⁰, internaty¹⁰¹, świetlice¹⁰², domy starców¹⁰³, szkoły zawodowe (kursy zawodowe)¹⁰⁴, świetlice¹⁰⁵, duszpasterstwo apostołskie i powołaniowe¹⁰⁶, poradnictwo specjalistyczne (psychologiczno-pedagogiczne)¹⁰⁷, pensjonaty¹⁰⁸, pracownie trykotarskie¹⁰⁹, pracownie hafciarskie¹¹⁰, gospodarstwa rolne¹¹¹, kuchnie i stołówki¹¹², sklepy, nauczanie religii i innych przedmiotów¹¹³.

Siostry pracowały również w instytucjach kościelnych: Archiwum Diecezjalne¹¹⁴, redakcja „Ateneum Kapłańskiego”¹¹⁵, Kuria Diecezjalna¹¹⁶, Biblioteka Seminaryjna¹¹⁷, redakcja „Ładu Bożego”¹¹⁸, praca przy

⁹⁸ Żabierek, Dom, s. 95–96.

⁹⁹ Przedszkola w latach 1945–1961. Zob. Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 67–72; Zob. Solarek, Placówki, s. 45; Gwóźdź, Działalność, s. 51–54.

¹⁰⁰ Domy dziecka 1845–1952. Zob. Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 68; Gwóźdź, Działalność, s. 54.

¹⁰¹ Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 72–73; Gwóźdź, Działalność, s. 54–55.

¹⁰² Tamże, s. 48–51.

¹⁰³ Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 73–75.

¹⁰⁴ Żabierek, Dom, s. 102; Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 78–80; Gwóźdź, Działalność, s. 56.

¹⁰⁵ Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 80–81.

¹⁰⁶ Gwóźdź, Działalność, s. 61–62; Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 81–82.

¹⁰⁷ Zob. Gwóźdź, Działalność, s. 63.

¹⁰⁸ Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 86–88; Żabierek, Dom, s. 83; Gwóźdź, Działalność, s. 60–61.

¹⁰⁹ Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 88–89; Żabierek, Dom, s. 92–95.

¹¹⁰ Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 90.

¹¹¹ Tamże, s. 90–91.

¹¹² Tamże, s. 91–92; Gwóźdź, Działalność, s. 59–60.

¹¹³ Żabierek, Dom, s. 97–102; Działalność katechetyczna Zgromadzenia. Zob. Gwóźdź, Działalność, s. 57–58.

¹¹⁴ Żabierek, Dom, s. 102–103.

¹¹⁵ Tamże, s. 103–104.

¹¹⁶ Tamże, s. 104–105.

¹¹⁷ Tamże, s. 105–106.

¹¹⁸ Tamże, s. 106–107.

parafiach¹¹⁹. Działalność charytatywna: schroniska i przytułki¹²⁰, domy starców¹²¹, szpitale¹²², ochronki sierocińce żłobki¹²³, inne (opieka nad samotnymi matkami)¹²⁴, Dom Samotnej Matki¹²⁵, rezydentki¹²⁶, siostry parafialne¹²⁷ i inne formy¹²⁸.

W latach 1950–1970 sytuacja uległa zmianom. Podstawę materialną poszczególnych placówek stanowiła praca przy parafii. W latach 1945–1972 siostry posługiwały przy 31 parafiach¹²⁹. Pełniły posługę w charakterze: zakrystianek – 24 siostry, 1 organistka i 42 katechetki¹³⁰, 6 opiekunek chorych, 4 kancelistki, 2 kucharki.

Ilustracją tej przemiany niech będą dane określające pracę sióstr będących w domach zakonnych: Babiak – zakrystianka i katechetka; Białotarsk – zakrystianka, opiekunka chorych; Buczek – zakrystianka i katechetka; Choszczno – zakrystianka, kucharka, katechetka; Domsin – zakrystianka, opiekunka chorych, katechetka; Gdańsk – w par. św. Franciszka: zakrystianka, opiekunka chorych, katechetki; w par. Matki Bożej Nieustającej Pomocy: zakrystianka, kancelistka; Inowódz – zakrystianka, kucharka, katechetka; Kalisz – par. św. Mikołaja – kancelistka, zakrystianka, katechetki; par. Miłosierdzia Bożego – zakrystianka; par. Opatrzności Bożej – zakrystianka, katechetki; Kłodawa – zakrystianka, katechetki; Kowal – zakrystianka, opiekunka chorych, katechetka; Lipno – katechetka; Lubraniec – zakrystianka, katechetka; Łowicz – par. kolegiacka – katechetki; par. Świętego Ducha – zakrystianka, katechetki; Osiny – zakrystianka, organistka, katechetka; Poznań – katechetka; Pyzdry – katechetki; Przedecz – zakrystianka, katechetka; Tomaszów Mazowiecki – zakrystianka, katechetka; Włocławek – par. katedralna – zakrystianka, katechetki; par. św. Stanisława – kancelistka, zakrystianka, katechetka; par. Wszystkich Świętych – katechetka;

¹¹⁹ Tamże, s. 107–108.

¹²⁰ Gwóźdz, Działalność, s. 39.

¹²¹ Tamże, s. 40–42.

¹²² Tamże, s. 42–43.

¹²³ Tamże, s. 44–45.

¹²⁴ Tamże, s. 46.

¹²⁵ Żabierek, Dom, s. 108–112.

¹²⁶ Tamże, s. 114.

¹²⁷ Gwóźdz, Działalność, s. 58.

¹²⁸ Żabierek, Dom, s. 114–117.

¹²⁹ Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 85.

¹³⁰ Tamże, s. 78.

par. Najświętszego Serca Pana Jezusa – zakrystianka, katechetka; Zduńska Wola – zakrystianka, kancelistka, katechetki; Zgierz – par. Matki Bożej Dobrej Rady – zakrystianka, opiekunka chorych, katechetki; par. Chrystusa Króla – zakrystianka, opiekunka chorych, katechetki¹³¹.

2.9. Posługa duchowa wobec siostr

Zajmowali się nią kapelani, spowiednicy i rekolekcjoniści. Ze względu na objętość pracy w tym miejscu przywołujemy imiennie kapelanów i spowiedników domów wrocławskich, natomiast rekolekcjonistów opisujemy ogólnie, a ich wykaz podajemy w przypisie.

Kapelani. Pochodzili z nominacji ordynariusza miejsca. Należeli do nich: Adam Śniechowski (1946–1950); Józef Świniarski (1950, 1952–1960); Kazimierz Majdański (1951); Tadeusz Guzenda¹³² (1951); Stanisław Mazierski¹³³ (1952); Stanisław Szymański MIC (1960–1963); Józef Pawlak MIC (1963–1964); Eugeniusz Ogiński MIC (1966–1967); Kazimierz Pacek MIC (1964–1965, 1966–1967); Jan Julian Wiatr (1967–1968); Stefan Szczeblewski¹³⁴ (1969–1971); Tadeusz Korpusiński¹³⁵ (1972–1973); Jerzy Bagrowicz (1973–2003)¹³⁶; Artur Niemira (2003–2004); Piotr Polak (2004–2005); Janusz Borucki (od 2005).

Rekolekcjoniści. Rekolekcje w Domu Generalnym w latach 1945–1991 odbywały się w 68 turach. Tylko jedną z nich głosił ksiądz diecezjalny (ks. Stefan Wyszynski), a pozostałe zakonnicy: jezuici – 5, salezianie – 15, franciszkanie – 2, franciszkanie konwentualni – 1, marianie – 2, salwatorianie – 1, karmelici bosy – 2, sercanie – 1, palotyni 12, paulini – 3, redemptoryści 18, chrystusowcy – 2, werbiści – 2, orioniści – 1. Podczas wykazanych 68 tur rekolekcji, w kilku przypadkach głosili ci sami rekolekcjoniści¹³⁷.

¹³¹ Tamże, s. 85–86.

¹³² J. Nowak, *Guzenda Tadeusz Roman*, w: WłSb, t. 6, s. 42–44.

¹³³ Z. Pawlak, *Mazierski Stanisław*, w: WłSb, t. 1, s. 106–108.

¹³⁴ K. Rułka, *Szczeblewski Stefan*, w: WłSb, t. 7, s. 179–181.

¹³⁵ H. Witczak, *Korpusiński Tadeusz Alojzy*, w: WłSb, t. 9, Wrocław 2021, s. 102–103.

¹³⁶ Wykazano kapelanów w latach 1945–2003. Zob. Żabierek, Dom, s. 79–80.

¹³⁷ Rekolekcjoniści prowadzący rekolekcje zakonne w latach 1945–1991. Byli to: Stefan Wyszynski (1945), Alojzy Chrobak SJ (1955), Władysław Siwek SJ (1956), Czesław Urbaniak SDB (1957), Radosław Bulsiewicz OFM (1957), Aleksander Perz MIC (1958), Kazimierz Jurczyk SDS (1959), Bernard od Matki Bożej OCD (1959), Anastazy Kaczmarek OFM (1960), Jan Bednarz SDB (1961), Franciszek Nagy SCJ (1962), Witold Golak SDB (1962), Korneliusz Klimczak OCD (1963), Bogdan Boniewicz SAC (1963), Franciszek Karolewski SJ (1964),

Spowiednicy. Dzielił się na dwie kategorie: zwyczajnych (tygodniowych) i nadzwyczajnych (kwartalnych). Pochodzili oni z nominacji biskupa wrocławskiego. Zazwyczaj byli to zakonnicy, a więc: franciszkanie reformaci (Konin, Wrocław), orioniści (Wrocław), salezianie (Aleksandrów Kuj.), franciszkanie konwentualni (Nieszawa i Radziejów), paulini (Brdów), pocieszyciele z Getsemani (Wrocław), a także profesorowie WSD i pracownicy instytucji diecezjalnych. Wykazano 81 spowiedników w czterech domach we Wrocławku¹³⁸.

– Domu Generalnego¹³⁹: Jan Broniarczyk¹⁴⁰ (zwyczajny 1928–1936); Henryk Demrych¹⁴¹ (zwyczajny od 1932); Stefan Wyszyń-

Albert Ostatek OSPPE (1964), Witold Nieciecki MIC (1965), Witold Kazik MIC (1965), Kazimierz Hołda CSSR (1966), Ludwik Broda SAC (1966), Franciszek Świerczek SAC (1966), Ludwik Broda SAC (1967), Stefan Bajda SAC (1967), Franciszek Świerczek SAC (1967), Kazimierz Hołda CSsR (1968), Reinhold Kucz TChr (1969), Augustyn Kilian CSsR (1969), Bolesław Gielata SVD (1970), Stefan Maćkowiak SVD (1970), Zygmunt Rut SAC (1971), Edward Szymanek TChr (1972), Józef Gregorkiewicz SDB (1972), Józef Wilk SDB (1973), Józef Król SDB (1973), Zygmunt Maciak SDB (1974), Marian Błoński SDB (1974), Alfred Piotrowicz SDB (1974), Roch Betlejewski OFMConv (1975), Stefan Bajda SAC (1976), Kazimierz Hołda CSsR (1977), Leon Chałupka OSPPE (1978), Andrzej Skowronek OSPPE (1979), Kazimierz Hołda CSsR (1980), Alfons Ziober CSsR (1981), Franciszek Brzoskowski CSsR (1981), Janusz Budner CSsR (1981), Jan Pałyga SAC (1982), Stanisław Robak SAC (1982), Franciszek Brzoskowski CSsR (1983), Leszek Gajda CSsR (1984), Stanisław Robak SAC (1984), Gerard Siwek CSsR (1985), Waclaw Niedźwiadek SJ (1986), Stanisław Stańczyk CSsR (1987), Eugeniusz Piór CSsR (1987), Zdzisław Weber SDB (1988), Stanisław Szmidt SDB (1988), Henryk Kulaszewicz SDB (1988), Stefan Zalewski CSsR (1988), Bernard Kaliński SDB (1988), Stanisław Szeszko FDP (1989), Jan Byczkowski CSsR (1990), Jerzy Wesołowski CSsR (1990), Stanisław Stańczyk CSsR (1990), Ryszard Marcinek CSsR (1990), Eugeniusz Piór CSsR (1990), Bogdan Boniewicz SAC (1991), Józef Gregorkiewicz SDB (1991). Zob. Żabierek, Dom, s. 142–144.

¹³⁸ Oprac. na podstawie Archiwum Sióstr Wspólnej Pracy w Domu Generalnym we Wrocławku: notatki m. Teresy Kaźmierskiej z ważniejszych wydarzeń Kościoła i Zgromadzenia, sygn. ASWP-J-38; kroniki: Wrocław, ul. Orła 1991–1997, sygn. ASWP-J-37a; Wrocław, ul. Orła 1991–2003; Wrocław, ul. Orła 1997–2003, sygn. ASWP-J-38a; Wrocław, ul. Orła 2003–2007, sygn. ASWP-J-38b; Wrocław, ul. Orła 2007–2012, sygn. ASWP-J-38d; Wrocław, ul. Orła 2012–2015, sygn. ASWP-J-38e; Wrocław, ul. Leśna 2 – 1995–2010, sygn. ASWP-J-39c; Wrocław, ul. Leśna 2, 2010–2015, sygn. ASWP-J-39c; Wrocław, ul. Parkowa 44, 1982–2012, sygn. ASWP-J-39d; Kronika domu generalnego (bieżąca) od 2016. Sekretariat: Protokoły wizytacji domów wrocławskich Zgromadzenia z lat 2004–2022; Sprawozdania przełożonych domów za czas upływającej kadencji (2004–2022): [Teczki domów zakonnych]: Wrocław, Orła 9; Wrocław, Leśna 2; Wrocław, Parkowa 46, b. sygn.

¹³⁹ Wykaz spowiedników Domu Generalnego latach 1945–1991. Zob. Żabierek, Dom, s. 144–145.

¹⁴⁰ Zob. ArDWł, AKDWł, zak. II, 18, Nominacja, k. 38, 64.

¹⁴¹ Zob. tamże, Nominacja na spowiednika zwyczajnego, k. 59; A. Poniński, *Demrych Henryk*, w: WłSb, t. 9, s. 42–43.

ski¹⁴² (kwartalny 1945–1946); Stefan Biskupski¹⁴³ (kwartalny 1946–1949); Stanisław Tywonek¹⁴⁴ (zwyczajny 1946–1949, 1950–1956); Jan Oświecimski¹⁴⁵ (zwyczajny 1946–1966); Władysław Giszter¹⁴⁶ (zwyczajny 1948–1954); Stanisław Piotrowski¹⁴⁷ (zwyczajny 1949–1952); Kazimierz Majdański¹⁴⁸ (kwartalny 1949–1952); Walerian Michułka OFMRef (kwartalny 1952–1955); Antoni Kaczyński (zwyczajny 1953–1956); Lucjan Kurzawski (zwyczajny 1953–1956), Benedykt Kwaśny OFMRef (kwartalny 1953–1956); Roch Betlejowski OFMConv (zwyczajny 1955–1958); Ferdynand Sobanka OFMRef (zwyczajny 1955–1958); Antoni Warmuz¹⁴⁹ (kwartalny 1955–1958); Filip Liporczyk OFMRef (zwyczajny 1957–1960); Alojzy Joniec OFMRef (zwyczajny 1957–1960); Władysław Giszter (kwartalny 1957–1960); Zbigniew Sułek OFMRef (zwyczajny 1957–1966); Klemens Śliwiński OFMConv (zwyczajny 1959–1962); Józef Ratajek FDP (kwartalny 1959–1970); Czesław Lewandowski¹⁵⁰ (zwyczajny 1960–1963); Jan Bednarz SDB (zwyczajny 1962–1965); Wacław Dorobiałła SDB (zwyczajny 1962–1968, 1969–1975); Dezyteusz Napierała OFMRef (zwyczajny 1963–1966); Serafin Kowal OFMRef (zwyczajny 1966–1969); Mieczysław Kierzkowski OFMRef (zwyczajny 1966–1969); Kazimierz Piłatowicz FDP (kwartalny 1967–1970); Edward Bando SDB (zwyczajny 1968–1971); Józef Galas OFM (zwyczajny 1969–1972); Julian Kapałko OFMRef (zwyczajny 1971–1984); Teodor Grabowski OFMRef (zwyczajny 1972–1975); Kasjan Kutyba OFMRef (zwyczajny 1972–1975); Artur Zapaśnik OFMConv (zwyczajny 1972–1975); Beniamin Banaszuk OFMConv (zwyczajny 1972–1975); Wit Gut OFMRef (zwyczajny 1970–1973); Jan Grabowski OFMRef (zwyczajny 1975–1978); Innocenty Wiatryk OSSPE (zwyczajny 1975–1978); Aleksander Maciejewski (zwyczajny 1976–1979); Walery Michułka OFMRef (zwyczajny 1976–1979); Edmund Krynicki OSPPE (zwyczajny 1977–1980); Roman

¹⁴² Zob. ArDWI, AKDWI, zak. II, 18, Nominacja na spowiednika kwartalnego, k. 60; J. Bagrowicz, *Wyszyński Stefan*, w: WISb, t. 1, s. 182–185.

¹⁴³ J. Gręźlikowski, *Biskupski Stefan*, w: WISb, t. 3, Włocławek 2005, s. 15–17.

¹⁴⁴ K. Rulka, *Tywonek Stanisław*, w: WISb, t. 7, s. 190–192.

¹⁴⁵ A. Poniński, *Oświecimski Jan*, w: WISb, t. 8, Włocławek 2019, s. 139–141.

¹⁴⁶ Z. Pawlak, *Giszter Władysław*, w: WISb, t. 2, s. 52–53.

¹⁴⁷ K. Rulka, *Piotrowski Stanisław*, w: WISb, t. 2, s. 140–143.

¹⁴⁸ W. Kujawski, *Majdański Kazimierz*, w: WISb, t. 6, s. 83–85.

¹⁴⁹ Z. Pawlak, *Warmuz Antoni*, w: WISb, t. 5, s. 155–157.

¹⁵⁰ W. Kujawski, *Lewandowski Czesław*, w: WISb, t. 6, s. 74–76.

Andrzejewski¹⁵¹ (zwyczajny 1979–1983); Marian Włosiński¹⁵² (zwyczajny 1982–1987); Ireneusz Werbiński (zwyczajny 1984–1985); Mirosław Żłobiński FDP (zwyczajny 1985–1988, 2008–2018); Zdzisław Pawlak (zwyczajny 1981–1997); Salwator Dionizy Budziński OFMRef (zwyczajny 1987–1990, 2008–2011); Wiesław Szymczyk OFMRef (zwyczajny 1990–1993); Leonard Urbański (zwyczajny 1990–2000 lub dalej); Józef Kielbasa OFMRef (1993–2002); Ludwik Pociask CCG (1998–2002, 2007–2008); Tomasz Prajzendanc CCG (2003–2006); Edward Kolański OFMRef (2003–2005); Piotr Głowacki (zwyczajny 2003–2004); Mariusz Dębiński OFMRef (2004–2007); Cezary Chustecki OFMRef (2005–2007); Piotr Grażawski OFMRef (2007–2009, 2011–2017); Józef Przybylak OFMRef (2007–2008); Paweł Pokora (od 2010); Robert Konik OFMRef (2011–2012, 2017–2020); Józef Pilich FDP (od 2018); Mariusz Uniżycki OFMRef (od 2020).

– domu Włocławek, ul. Parkowa (spowiednicy nowicjuszek i profesek): Franciszek Józwiak¹⁵³ (nadzwyczajny 1984–1988); Aleksander Maciejewski (1988–1997); Lech Król (1990–2004); Zbigniew Rogowski OFMRef (2005); Świerad Pettke CCG (1998–2007); Kamil Kraciuk CCG (2007–2008); Józef Przybylak OFMRef (2007–2008); Damian Kosecki CCG (2008–2012); Ireneusz Świątek (2012–2014); Zbigniew Gmurczyk (2015–2018); Aleksander Szlachta OFMRef (2012–2019); Stanisław Mazurski (2019–2022); Kazimierz Grabowski (od 2022).

– domu Włocławek, ul. Zachodnia: Eryk Hoppe OFMRef (2005–2006); Józef Przybylak OFMRef (2007–2008); Stanisław Mazurski (2016–2020).

– domu Włocławek, ul. Leśna: Józef Kielbasa OFMRef (1995–2002); Cyryl Drzewiecki CCG (2002–2003); Zbigniew Rogowski OFMRef (2003); Hieronim Tarłowski OFMRef (2004–2014); Robert Prokopiuk OFMRef (2014–2017); Damian Bieńkowski OFMRef (2017–2018); Jerzy Kulpa OFMRef (2018–2020); Remigiusz Balcerak OFMRef (od 2020).

2.10. Rozpoznawalność Zgromadzenia

Zgromadzenie jest rozpoznawalne w diecezji, Polsce i za granicą, czego potwierdzeniem są 24 biogramy sióstr, a ponadto Michaliny Wojniewicz

¹⁵¹ W. Kujawski, *Andrzejewski Roman*, w: WISb, t. 1, s. 3–5.

¹⁵² S. Kunikowski, *Włosiński Marian*, w: WISb, t. 7, s. 199–201.

¹⁵³ K. Rulka, *Józwiak Franciszek*, w: WISb, t. 1, s. 68–70.

i Franciszki Rakowskiej umieszczone we *Włocławskim słowniku biograficznym*. Zamieszczono biogramy: Stanisława Ambroziak (m. generalna)¹⁵⁴; Kazimiera Banasiak – s. Michaela (inicjatorka Domu Samotnej Matki przy ul. Orlej)¹⁵⁵; Janina Bojakowska – s. Serafina (pracownik kurii diecezjalnej)¹⁵⁶; Cecylia Dioniza Czołomiej – s. Cecylia (m. generalna)¹⁵⁷; Amelia Gabryś – s. Augustyna (kierowniczką pensjonatu)¹⁵⁸; Władysława Grzywacz (hafciarka i malarka obrazów)¹⁵⁹; Marianna Halagiera – s. Antonina (katechetka, utrwałała dzieje zgromadzenia)¹⁶⁰; Kazimiera Kapuścińska – s. Alojza (pielęgniarka, opiekunka dzieci i młodzieży)¹⁶¹; Anna Kowalska – s. Serafina (katechetka)¹⁶²; Czesława Krasieńska (m. generalna)¹⁶³; Marcelina Marianna Łaguna – s. Leonia (mistrzyni nowicjatu)¹⁶⁴; Jadwiga Machnowska (nauczycielka „Długosza”, katechetka)¹⁶⁵; Marianna Malendowicz – s. Maria (katechetka szkół włocławskich)¹⁶⁶; Barbara Janina Otto – s. Maura (zaczętkowała domową opiekę nad ubogimi)¹⁶⁷; Irena Popiołek – s. Gabriela (wychowawczyni postulatu)¹⁶⁸; Cecylia Skrocka (katechetka we Włocławku i okolicy)¹⁶⁹; Maria Adamina Tucholska (Tucho) – s. Maria (katechetka, m. generalna)¹⁷⁰; Stefania Brygida Tysarczyk – s. Gracjana (katechetka)¹⁷¹; Jadwiga Walter z d. Mańkowska (m. generalna)¹⁷²; Stanisława Warych – s. Stanisława (kierowniczką internatu we Włocławku, opiekunka księży)¹⁷³;

¹⁵⁴ L. Jędrzejczak, *Ambroziak Stanisława*, w: WłSb, t. 2, s. 2–3.

¹⁵⁵ B. Żabierek, *Banasiak Kazimiera*, w: WłSb, t. 9, s. 24–25

¹⁵⁶ L. Jędrzejczak, *Bojakowska Janina*, w: WłSb, t. 3, s. 23–24.

¹⁵⁷ Taż, *Czołomiej Cecylia Dioniza*, w: WłSb, t. 4, 18–19.

¹⁵⁸ Taż, *Gabryś Amelia*, w: WłSb, t. 3, s. 51–52.

¹⁵⁹ Taż, *Grzywacz Władysława*, w: WłSb, t. 6, s. 41–42.

¹⁶⁰ Taż, *Halagiera Marianna*, w: WłSb, t. 4, s. 52–53.

¹⁶¹ Taż, *Kapuścińska Kazimiera*, w: WłSb, t. 5, s. 55–56.

¹⁶² Taż, *Kowalska Anna*, w: WłSb, t. 5, s. 74–75.

¹⁶³ B. Żabierek, *Krasieńska Czesława*, w: WłSb, t. 8, s. 97–98.

¹⁶⁴ L. Jędrzejczak, *Łaguna Marcela Marianna*, w: WłSb, t. 6, s. 82–83.

¹⁶⁵ Taż, *Machnowska Jadwiga*, w: WłSb, t. 4, s. 82–83.

¹⁶⁶ Taż, *Malendowicz Marianna*, w: WłSb, t. 5, s. 90–91.

¹⁶⁷ B. Żabierek, *Otto Barbara Janina*, w: WłSb, t. 8, s. 141–143.

¹⁶⁸ L. Jędrzejczak, *Popiołek Irena*, w: WłSb, t. 3, s. 136–137.

¹⁶⁹ Taż, *Skrocka Cecylia*, w: WłSb, t. 6, s. 147–148.

¹⁷⁰ Taż, *Tucholska (Tucho) Maria Adamina*, w: WłSb, t. 4, s. 166–167.

¹⁷¹ Taż, *Tysarczyk Stefania Brygida*, w: WłSb, t. 5, s. 152–153.

¹⁷² Taż, *Walter z d. Mańkowska Jadwiga*, w: WłSb, t. 3, s. 191–193.

¹⁷³ Taż, *Warych Stanisława*, w: WłSb, t. 4, s. 167–169.

Maria Witolda Wojdyło – s. Amata (katechetka, opiekunka dzieci i ociemniałych)¹⁷⁴; Genowefa Wolna – s. Eugenia (ekonomka generalna)¹⁷⁵; Irena Zdrojewska – s. Jolanta (wychowawczyni internatu dla dziewcząt, poetka i plastyczka)¹⁷⁶; Marianna Ziomek – s. Donata (bibliotekarka WSD)¹⁷⁷.

3. Placówki zakonne¹⁷⁸

3.1. Powstałe do II wojny światowej

W każdym domu zakonnym powinny być przynajmniej trzy siostry. Domem kieruje miejscowa przełożona i jest odpowiedzialna za jego funkcjonowanie. Przełożoną mianuje matka generalna ze swoją radą na okres 3 lat.

Włocławek, ul. Orła 9 – dom macierzysty i generalny. Posesja wraz z parterowym domem została zakupiona w marcu 1911 roku (wówczas ul. Mickiewicza) od Heleny Babińskiej¹⁷⁹. Po przeprowadzeniu się tam wspólnoty dom okazał się za mały. Skutkiem czego dokupowano kolejne działki, a w latach 1912–1913¹⁸⁰ i 1914–1916 rozbudowano budynki¹⁸¹. Urządzono w nim pracownie: szycia, krawiectwa, bielizny, pralni, prasownię, butów damskich, kwiatów sztucznych, introligatornię, trykotaży i schronisko dla staruszek¹⁸². Urządzono w domu kaplicę publiczną w 1916 r.¹⁸³ Pierwszą mszę odprawił ks. prałat W. Owczarek we Wszystkich Świętych 1917 r. W roku 1918 dom odwiedził Wizytator Apostolski Achilles Ratti¹⁸⁴, zwiedził placówkę i błogosławił na przyszły rozwój¹⁸⁵.

¹⁷⁴ B. Żabierek, *Wojdyło Maria Witolda*, w: WISb, t. 8, s. 196–197.

¹⁷⁵ L. Jędrzejczak, *Wolna Genowefa*, w: WISb, t. 6, s. 169–170.

¹⁷⁶ B. Żabierek, *Zdrojewska Irena*, w: WISb, t. 9, s. 206–208.

¹⁷⁷ K. Rulka, *Ziomek Marianna*, w: WISb, t. 8, s. 213–214.

¹⁷⁸ Wykaz placówek: 64 placówki. Zob. Gwóźdź, *Działalność*, s. 35–36; Natomiast około 70 – zob. *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, red. M. Perechowska, M. Duniak, B. Żabierek, Włocławek 2022.

¹⁷⁹ Lange, *Geneza*, s. 52; Żabierek, *Dom*, s. 14.

¹⁸⁰ Lange, *Geneza*, s. 52; Żabierek, *Dom*, s. 14–15.

¹⁸¹ Lange, *Geneza*, s. 80.

¹⁸² Tamże, s. 38.

¹⁸³ Tamże, s. 39.

¹⁸⁴ E. Gigilewicz, S. Wilk, *Pius XI*, w: EK, t. 15, Lublin 2011, kol. 758–763.

¹⁸⁵ Lange, *Geneza*, s. 39–40.

W kolejnych latach 1922–1925 zgromadzenie przystąpiło do budowy tzw. białego domu czyli okrągłaka. W latach 1923–1925 siostry prowadziły szkołę podstawową, jednak sprawy lokalowe i finanse nie pozwoliły na jej długotrwałe istnienie¹⁸⁶. W tym budynku znalazły się: nowa kaplica, warsztaty pracy, kuchnia, refektarz, cele dla sióstr, łazienka dla osób przychodzących, stołownia (stołówka)¹⁸⁷, warsztat kilimiarski i trykotarski. W introligatorni wykonywano zeszyty, wypiekano także opłatki, do czego zakupiono maszynę.

W schronisku było osiem staruszek bezpłatnie i kilka za małą opłatą¹⁸⁸. Wychowywano kilkanaście sierot, które uczęszczały do szkoły powszechnej i doksztalającej. Prowadzono internat dla uczącej się młodzieży¹⁸⁹, stołownię¹⁹⁰. Wydawano ok. 30 obiadów dziennie dla biednej inteligencji¹⁹¹. Prowadzono kursy kroju, szycia i haftu¹⁹². W 1926 roku założono Sodalicję Mariańską dla młodzieży żeńskiej¹⁹³. Odbywały się rekolekcje dla młodzieży i dorosłych¹⁹⁴.

W 1927 roku założono sklep galanteryjny przy ul. 3 Maja (dawniej ul. Szeroka 20)¹⁹⁵. Od 1935 roku rozpoczęto prowadzenie szkoły zawodowej, której uczennice zdobywały wiedzę w zakresie kroju i szycia¹⁹⁶. W 1938 roku wydawano bezrobotnym 80 obiadów dziennie. Siostry uczyły w szkołach¹⁹⁷, pracowały w Księgarni Powszechnej (diecezjalnej). W 1939 roku w tym domu przebywało 17 pensjonariuszek (starszych pań)¹⁹⁸. W tym samym roku Zgromadzenie zgodziło się podjąć pracę w Oddziale Polskiego Katolickiego Towarzystwa Opieki nad Dziewczętami przy ul. Brzeskiej 16. Przed rozpoczęciem II wojny światowej

¹⁸⁶ Tamże, s. 70.

¹⁸⁷ W 1930 wydawano 100 posiłków dziennie, a w 1938 było ich 80. Zob. Lange, Geneza, s. 67.

¹⁸⁸ W roku 1942 takich osób było 17, zostały one 5 VIII 1942 r. wywiezione do obozu w Chełmie i tam zagazowane. Zob. Gwóźdź, Działalność, s. 39.

¹⁸⁹ Lange, Geneza, s. 73.

¹⁹⁰ Tamże, s. 69.

¹⁹¹ Tamże, s. 66.

¹⁹² Tamże, s. 74.

¹⁹³ Tamże, s. 77.

¹⁹⁴ Tamże, s. 68.

¹⁹⁵ ArDWł, AKDWł, zak. II, 18, s. 18; Lange, Geneza, s. 81.

¹⁹⁶ Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 15.

¹⁹⁷ Lange, Geneza, s. 71.

¹⁹⁸ Tamże, s. 65.

w domu było 94 siostr (71 profesek i 23 postulanki), do tego domu były doliczone jeszcze dwie siostry¹⁹⁹, które zgromadzenie wysłało do USA, razem więc 96²⁰⁰.

W czasie II wojny światowej budynek zajęli Niemcy i przeznaczyli na swój użytek. Przejęcie nastąpiło 15 XI 1939 r., mieściły się w nim biura aprowizacyjne, nadal prowadzono pensjonat²⁰¹. Mieszkające tam staruszki przewieźli na ul. Leśną, a następnie skierowali do obozu w Chełmnie²⁰².

Po wojnie otwarto internat dla młodzieży szkół średnich, początkowo dla chłopców (85 osób), później zmieniono profil i prowadzono internat żeński. Założono również stołówkę, w której wydawano obiady dla biednej młodzieży. Prowadzono kursy dokształcające, pensjonat i pracownie zawodowe. Ze względu na zmianę warunków politycznych, części wcześniejszych działań nie można było wznowić²⁰³.

W tym domu Zgromadzenie udostępniało miejsce do zamieszkania dla kleryków różnych zgromadzeń, którzy studiowali w WSD we Włocławku. I tak w latach: 1952–1955 mieszkali tu orioniści²⁰⁴; 1954–1967 marianie²⁰⁵; 1966–1970 kamilianie²⁰⁶.

Po II wojnie światowej nadal funkcjonował pensjonat „Wspólna Praca” z 18 pokojami do wynajęcia²⁰⁷. W domu też wynajmowali pokoje ks. A. Łassa, jako pracownik kurii diecezjalnej w latach 1959–1970, ks. S. Librowski zamieszkiwał w latach 1960–1973, a do 1994 r. wynajmował pomieszczenie dla celów Archiwum Diecezjalnego²⁰⁸. Przy domu były budynki gospodarcze, okna inspektowe i ogród warzywny²⁰⁹. Przez cały okres powojenny prowadzono remonty i rozbudowę domu. Obecny budynek Domu Generalnego został oddany do użytku w 1993 r., gdy

¹⁹⁹ Zob. ArDWI, AKDWI, zak. II, 18, Pozwolenie generalnej M. Walter na wyjazd siostry Fidelii Majkut do USA, k. 102.

²⁰⁰ Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 140–153.

²⁰¹ Tamże, s. 192–194.

²⁰² Żabierek, *Dom*, s. 18–20.

²⁰³ Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 310–313.

²⁰⁴ Żabierek, *Dom*, s. 113.

²⁰⁵ Tamże, s. 22, 26, 113.

²⁰⁶ Tamże, s. 25, 113.

²⁰⁷ Tamże, s. 27.

²⁰⁸ Tamże, s. 24.

²⁰⁹ Tamże, s. 28.

przeprowadziły się do niego siostry²¹⁰. W wykazie mieszkających sióstr, w domu generalnym, w latach 1945–1991 znalazło się 308 osób²¹¹.

Włocławek, ul. Leśna 2 (Glinki) – dom nowicjacki. Posesję nabył ks. W. Owczarek w 1916 r. od Konstantego Szymańskiego. Teren nazywany był „Syberią”. Przed śmiercią przepisał go na Zgromadzenie²¹². W 1917 r. na tym terenie został wybudowany jednopiętrowy dom, zwany „czerwonym”. Ziemia miała służyć pod ogród owocowo-warzywny²¹³, otwarto tam w dniu 4 II 1919 r. Szkołę Gospodarczo-Ogrodniczą, która funkcjonowała krótko ze względu na brak kadry specjalistycznej²¹⁴.

W latach 1928–1930 wybudowano tam trzypiętrowy dom letniskowy, pod patronatem św. Józefa, erygowany w 1930 r.²¹⁵ Władze miejskie przysyłały tam dzieci na czas wakacji²¹⁶. W czerwonym domu siostry otworzyły ochronkę dla najbiedniejszych dzieci z Grzywna²¹⁷. W 1930 roku przyjęto 65 dzieci między drugim a siódmym rokiem życia, a w 1936 r. było ich ponad 100²¹⁸. W tym samym roku prowadzono stołówkę dla bezrobotnych, wydając codziennie od 80–100 obiadów²¹⁹. Od 1936 r. był to dom nowicjatu²²⁰. Zgromadzenie zobowiązało się dać lokal i opiekę, a okoliczne ziemianki produkty żywnościowe i opał. Od 1937 r. siostry powadziły kolonie letnie dla dziewcząt i chłopców²²¹. W latach 1937–1939 w tym domu gromadziły się dziewczęta z parafii Najświętszego Serca Jezusowego, zrzeszone w Katolickim Stowarzyszeniu Młodzieży im. św. Teresy. Do świetlicy uczęszczało ok. 60 dziewcząt²²². Na terenie parafii działał także drugi oddział KSM, pod patronatem Królowej Jadwigi, którego spotkania odbywały się w świetlicy cegielni miejskiej²²³. Dom wypoczynkowy

²¹⁰ Tamże, s. 28–40.

²¹¹ Tamże, s. 128–141.

²¹² Lange, Geneza, s. 52.

²¹³ Tamże, s. 82.

²¹⁴ Tamże, s. 54; Gwóźdź, Działalność, s. 48.

²¹⁵ Lange, Geneza, s. 54.

²¹⁶ Tamże, s. 78.

²¹⁷ Tamże, s. 69.

²¹⁸ Tamże, s. 72.

²¹⁹ Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 15.

²²⁰ Lange, Geneza, s. 55.

²²¹ Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 15.

²²² Lange, Geneza, s. 68; Gwóźdź, Działalność, s. 48.

²²³ Lange, Geneza, s. 76.

wynajmowano przeważnie inteligencji pracującej, a w okresie Adwentu i Wielkiego Postu, odbywały się tam rekolekcje dla młodzieży.

W roku 1935 został tu przeniesiony nowicjat: 1936 r. – 29 nowicjuszek; 1937 r. – 36; 1938 r. – 34; 1939 r. – 23. Od 1937 r. funkcjonowała tu szkoła dla sióstr, której celem było dać im wiadomości z zakresu sześciu klas gimnazjalnych (mała matura) i przygotować je do pracy społecznej, istniała ona do 1939 r.²²⁴ W 1937 r. całość posesji ogrodzono i powiększono liczbę cieplarni. Siostry przed ślubami zakonnymi odprawiały tu rekolekcje. W domu było 40 sióstr, w tym 22 nowicjuszek, które na początku września stały się profeskami²²⁵. Całe mienie zakonne przejęli Niemcy, a rezydentki starszki wywieziono do obozu w Chełmnie²²⁶.

W 1945 r., po powrocie do domu, siostry podjęły działalność, prowadząc kurs kroju i szycia dla dziewcząt. Założono dom dziecka dla 30 dzieci, uruchomiono dwuoddziałowe przedszkole, uprawiano ogród warzywny²²⁷. W 2007 r. poświęcono Dom Dziecka im. Księdza Biskupa Wojciecha Owczarka²²⁸.

Łowicz, ul. Zduńska 22 i Browarna 5. Dom przy ul. Zduńskiej zapisała Zgromadzeniu Cecylia Czołomiej, gdy wstępowała do Zgromadzenia w 1919 r. Siostry sprowadziły się w 1923 r., a kanoniczna erekcja domu nastąpiła 29 XI 1929 r.²²⁹ Początkowo prowadziły pracownię szycia, przyjmując do nauki biedne dziewczęta. Później zaczęto opiekować się sierotami. Ponieważ dom okazał się za mały, w 1936 r. siostry zakupiły przyległy dom od Żyda Kwiatkowskiego (ul. Browarna). Zgromadzenie prowadziło sklep galanteryjny²³⁰, a od 1926 r. sierociniec dla 10 dziewczynek, salę zajęć i pracownię sukni. W dniu 19 III 1935 r. została poświęcona kaplica. Jedna z sióstr uczyła religii w szkole²³¹. W domu pracowało osiem sióstr²³². W 1940 r. początkowo siostrom nakazano przenieść się w inne przydzielone im miejsce, gdyż teren domu zakonnemu został włączony do miejscowego getta. W 1941 r. po przeniesieniu z tego terenu Żydów,

²²⁴ Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 15.

²²⁵ Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 154–160.

²²⁶ Tamże, s. 201–202.

²²⁷ Tamże, s. 313–314.

²²⁸ *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, s. 79.

²²⁹ ArDWI, AKDWI, zak. II, 18, s. 37.

²³⁰ Lange, Geneza, s. 81; Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 16.

²³¹ Lange, Geneza, s. 59–61.

²³² Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 176–177.

siostry powróciły do swojego domu. Przez całą wojnę w domu znajdował się sierociniec dla 20 osób. Siostry były zatrudnione przy parafii, prowadziły kuchnię, pralnię, sklep i szkołę zawodową. Prowadziły też kuchnię miejską, w której wydawano ok. 300 posiłków dziennie²³³. Po wojnie siostry prowadziły sierociniec, szkołę zawodową, sklep z dewocjonaliami²³⁴.

Sompolno, ul. Warszawska 5. Pierwsze rozmowy rozpoczęto w roku 1919. Ostatecznie dopiero w 1925 r. Stefania Sikorska ofiarowała dom z ogrodem²³⁵. Siostry prowadziły tu ochronkę, pralnię, szwalnię²³⁶ i uprawiały ogród²³⁷. Zajmowały się KSM i użyczały lokalu na rekolekcje dla pań. Posługiwało osiem zakonnic²³⁸. Siostry zmuszono do wyjazdu w 1942 r., a w domu zamieszkał komisarz niemiecki, później zaś przyjezdne nauczycielki niemieckie²³⁹.

Po przejściu frontu siostronom przydzielono najpierw rannych żołnierzy rosyjskich, później pojawili się także ranni Niemcy. Ostatecznie wznowiono działalność przedszkola i otwarto świetlicę, gdzie młodzież szkolna otrzymywała pomoc w nauce, dbano również o katolickie wychowanie. Niestety ta działalność nie trwała długo²⁴⁰. Dom przestał istnieć w 2013 r.²⁴¹

Łęczycza. Placówka powstała w 1929 r.²⁴² Biskup W. Tymieniecki, ordynariusz łódzki, powołał do istnienia placówkę w dniu 23 XII 1929 r.²⁴³ W dniu 22 III 1932 r. siostry otrzymały pozwolenie na sprzedaż prowadzonej przez siebie księgarni²⁴⁴. Dom ten w 1932 r. przestał istnieć²⁴⁵.

Kalisz, ul. Asnyka 40. W roku 1934²⁴⁶ zakupiono posesję od Jana Władysława Pałaszyńskiego i urządzono w niej przedszkole pw. św. Jó-

²³³ Tamże, s. 206.

²³⁴ Tamże, s. 316.

²³⁵ Zob. ArDWł, AKDWł, zak. II, 18, Pozwolenie na zakup gruntu, k. 63.

²³⁶ Lange, Geneza, s. 57.

²³⁷ Tamże, s. 82.

²³⁸ Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 170–171.

²³⁹ Tamże, s. 203.

²⁴⁰ Tamże, s. 317–318.

²⁴¹ *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, s. 250.

²⁴² Gwóźdź, *Działalność*, s. 27; Jędrzejczak, *Dzielna niewiasta – Jadwiga Walter*, s. 48; *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi*, s. 250.

²⁴³ ArDWł, AKDWł, zak. II, 18, k. 35.

²⁴⁴ Tamże, k. 58.

²⁴⁵ *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, s. 250.

²⁴⁶ Zob. ArDWł, AKDWł, zak. II, 18, Pozwolenie Kurii na zakup posesji, k. 71.

zefa²⁴⁷. Prowadzono tu również kursy krawieckie dla dziewcząt. Później założono również sierociniec (12–17 dziewczynek) i ochronkę (60 dzieci)²⁴⁸. W domu odbywały się również rekolekcje dla młodzieży męskiej i żeńskiej, a także starszych pań²⁴⁹. Dom był siedzibą oddziału Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej pw. Królowej Jadwigi. Posługiwało siedem sióstr²⁵⁰.

Niemcy z początkiem 1940 roku zakazali siostrom gromadzić dzieci i młodzież. Przez kolejne sześć miesięcy prowadziły sierociniec. Ostatecznie nakazano siostrom opuścić budynek.

Już 10 II 1945 roku otwarto tu przedszkole dla 200 dzieci, które podzielono na trzy grupy. Siostry prowadziły również półkolonie, opiekowały się dziećmi i kierowały kuchnią. Założono też szkołę zawodową, ale nie wznowiono sierocińca²⁵¹.

Kalisz, ul. Grodzka 9. Bazą był najpierw wydzierżawiony w 1934 r.²⁵², a później zakupiony²⁵³ przez Zgromadzenie upadający hotel. Po jego wyremontowaniu utworzono pensjonat i stołówkę²⁵⁴. Była tu też kaplica, w której odbywały się m.in. rekolekcje dla KSM. Posługiwało tu 17 sióstr²⁵⁵. Niemcy przejęli dom w 1940 r. i nadal był tam hotel²⁵⁶.

Po wojnie placówka sióstr stała się nieocenioną pomocą dla przymieszczających się, którzy mieli gdzie nocować i posilić się. W pobliżu siostry zorganizowały przedszkole²⁵⁷.

Uniejów, ul. 3 Maja 6. Powstała we wrześniu 1934 r.²⁵⁸, w posiadłości zakupionej po zmarłej Agnieszce Borzęckiej, chrzestnej bp. Owczarka. W dniu 2 IX 1935 roku nastąpiło poświęcenie domu i kaplicy. Uruchomiono ochronkę (przedszkole)²⁵⁹, salę zajęć (kroju, szycia oraz robót

²⁴⁷ Lange, *Geneza*, s. 56, 71.

²⁴⁸ Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 15; Gwóźdź, *Działalność*, s. 49.

²⁴⁹ Lange, *Geneza*, s. 57.

²⁵⁰ Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 164–165.

²⁵¹ Tamże, s. 315.

²⁵² Zob. ArDWł, AKDWł, zak. II, 18, Pozwolenie Kurii na wydzierżawienie, k. 75.

²⁵³ Zob. tamże, Pozwolenie Kurii na zakup, k. 110.

²⁵⁴ Lange, *Geneza*, s. 56; Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 15–16.

²⁵⁵ Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 166–168.

²⁵⁶ Tamże, s. 198–199.

²⁵⁷ Tamże, s. 316.

²⁵⁸ Zob. ArDWł, AKDWł, zak. II, 18, Pozwolenie Kurii na zakup nieruchomości, k. 74.

²⁵⁹ Solarek, *Placówki*, s. 47–51.

szydełkowych. Siostry uprawiały ogród i pole²⁶⁰, pracowały z dziewczętami z KSM i prowadziły bibliotekę parafialną²⁶¹. W domu pracowało dziewięć siostr²⁶².

Niemcy gospodarstwo podzielili na trzy części, a dom przeznaczono na wychowanie dzieci niemieckich²⁶³.

Po wojnie uruchomiono przedszkole, do którego przyjęto 80 dzieci, podjęto też działania w kierunku odbudowy gospodarstwa rolnego²⁶⁴.

Dąbie n. Nerem. Powstał w 1936 r. na prośbę magistratu miasta Dąbia²⁶⁵, dla objęcia przytułku dla starców i kalek²⁶⁶, było w nim 13 pensjonariuszy. W 1939 r. siostry zorganizowały tu również przedszkole. Pracowały trzy zakonnice²⁶⁷.

W 1942 roku miejscowi Niemcy uprzedzili siostry, żeby pensjonariuszy wysłały do domów rodzinnych, bo jeżeli zostaną na miejscu, to będą wysłani do obozu koncentracyjnego. Tak uczyniły, a siostry również wyjechały²⁶⁸.

Bierzwienna. Powstał 1936 roku w dworku Haliny Dąbskiej²⁶⁹. Siostry opiekowały się najpierw 10, a później 17 sierotami²⁷⁰. Otworzono również pracownię kroju i szycia, w której było kilka uczennic. Prowadziły również ochronkę. Posługiwało pięć siostr²⁷¹. Placówka została zlikwidowana w 1940²⁷².

Poznań, ul. Tomickiego 3. Na zakupionej w 1935 r.²⁷³ parceli w obrębie Poznań-Śródka w tymże roku rozpoczęto budowę. Kuria Metropolitalna w Poznaniu zezwoliła na powstanie domu zakonnego z kaplicą w dniu 6 XII 1937 r. Na tej podstawie wybudowano dwupiętrowy dom z przeznaczeniem na zamieszkanie siostr odbywających studia i naukę

²⁶⁰ Lange, *Geneza*, s. 82; Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 16.

²⁶¹ Lange, *Geneza*, s. 57; Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 16.

²⁶² Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 171–173.

²⁶³ Tamże, s. 196.

²⁶⁴ Tamże, s. 318.

²⁶⁵ Lange, *Geneza*, s. 58.

²⁶⁶ Tamże, s. 65; Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 16; Gwóźdz, *Działalność*, s. 39.

²⁶⁷ Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 163.

²⁶⁸ Tamże, s. 205.

²⁶⁹ Lange, *Geneza*, s. 58.

²⁷⁰ Tamże, s. 73.

²⁷¹ Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 162–163.

²⁷² Tamże, s. 195.

²⁷³ Zob. ArDWI, AKDWI, zak. II, 18, Pozwolenie Kurii na zakup działki, k. 78, 92.

w poznańskich zakładach szkolnych. Szybko otworzono przedszkole²⁷⁴, gdzie uczęszczało ok. 70 dzieci, salę zajęć dla młodzieży żeńskiej, do której przychodziło ok. 40 dziewcząt uczących się na kursach kroju i szycia oraz robót ręcznych²⁷⁵. Były również pokoje dla rezydentek²⁷⁶. Pracowały tu cztery siostry²⁷⁷.

Niemcy dom zajęli w 1940 r., osiedlając w nim rodziny wojskowych²⁷⁸.

Po wojnie podstawą utrzymania sióstr była pracownia szycia i modelowania, internat dla studentek i przedszkole²⁷⁹.

Zduńska Wola – Stęszycy (obecnie ul. Opiesińska 23). W roku 1938 Zgromadzenie otrzymało posesję jako darowiznę od Elżbiety Hillowej²⁸⁰. Na darowiznę składał się dom, zabudowania i dziewięciomorgowy ogród²⁸¹. W dniu 25 IV 1939 r. erygowano w domu kaplicę²⁸². Szybko otwarto sierociniec, w którym przebywało 12 sierot²⁸³. Pracowało tu siedem sióstr²⁸⁴.

Na początku wojny siostry rozesłały dzieci do rodzin, a im przysłano 12 starców pochodzenia niemieckiego. W sierpniu 1942 r. nakazano siostronom opuścić dom²⁸⁵.

Po wojnie otworzono tu sierociniec dla dziewcząt, w którym pod koniec 1945 r. były 22 pensjonariuszki. Otworzono również przedszkole²⁸⁶.

Włocławek, ul. Seminaryjska 7. W dniu 1 X 1937 r., w siedzibie Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej i Żeńskiej, przy ul. Seminaryjskiej 7 zamieszkały siostry. Wykonywały one prace biurowe i gospodarcze. Urządzano tu kursy dla przodownic KSM z terenu diecezji oraz instruktorek wychowania fizycznego. Prowadzono rekolekcje na miejscu i w terenie²⁸⁷. Gdy rekolekcje odbywały się w terenie, siostry wy-

²⁷⁴ Lange, Geneza, s. 71; Solarek, Placówki, s. 65–78.

²⁷⁵ Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 16.

²⁷⁶ Lange, Geneza, s. 61–62.

²⁷⁷ Jędrzejczak, Zgromadzenie, s. 175–176.

²⁷⁸ Tamże, s. 197.

²⁷⁹ Tamże, s. 317.

²⁸⁰ Lange, Geneza, s. 58; zob. ArDWł, AKDWł, zak. II, 18, Pozwolenie Kurii na przyjęcie darowizny, k. 95a.

²⁸¹ Lange, Geneza, s. 82.

²⁸² Zob. ArDWł, AKDWł, zak. II, 18, Pozwolenie na otwarcie kaplicy, k. 126.

²⁸³ Lange, Geneza, s. 73; Bursiewicz, Zgromadzenie, s. 16.

²⁸⁴ Jędrzejczak, Zgromadzenie, s. 173–174.

²⁸⁵ Tamże, s. 204–205.

²⁸⁶ Tamże, s. 319.

²⁸⁷ Lange, Geneza, s. 75.

jeźdźły i przygotowywały zaplecze rekolekcyjne²⁸⁸. Przeciętnie ok. 40 osób codziennie zatrzymywało się w tym domu, które trzeba było nakarmić i przenocować²⁸⁹. Urządzano przedstawienia religijne i patriotyczne. W domu pracowało sześć siostr²⁹⁰.

W 1939 r. Niemcy urządzili tu pensjonat dla swoich urzędników, a od 1943 r. szpital dla dzieci niemieckich²⁹¹.

W marcu 1945 r. otworzono świetlicę dla dzieci pod patronatem „Caritas”, do której uczęszczało ok. 500 dzieci. Po przeniesieniu w inne miejsce funkcjonowała ona jeszcze do 1948 roku²⁹². Prowadzono też internat dla młodzieży żeńskiej²⁹³. Dom przestał istnieć w 1961 roku²⁹⁴.

Pyzdry, ul. Kaliska 25a. Powstał w 1937 r., w pofranciszkańskim budynku będącym własnością parafii²⁹⁵. W nim otworzono przedszkole. Na prośbę magistratu siostry pracowały również w przytułku dla starców²⁹⁶. Zakonnice miały kaplicę, pracowały tu cztery siostry²⁹⁷.

Niemcy urządzili w posesji dom starców dla Niemców, a jedna z siostr pracowała w szpitalu zakaźnym w Koninie²⁹⁸. Po wojnie działalność wznowiono w sierpniu 1945 r. Powstało przedszkole, którego jednak pracę przerwano ze względu na czas zimy, wznowiono je w 1946 roku²⁹⁹. Dom funkcjonował do 2012 roku³⁰⁰.

3.2. Powstałe w okresie II wojny światowej

Tereny, na którym znajdowały się domy Zgromadzenia, znajdowały się w przeważającej liczbie (12 placówek) na terenach włączonych do Rzeszy (Kraj Warty). Wszystkie one zostały zamknięte³⁰¹. Zdarzało się, że

²⁸⁸ Tamże, s. 68.

²⁸⁹ Tamże, s. 59, 67.

²⁹⁰ Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 161–162.

²⁹¹ Tamże, s. 194–195.

²⁹² Gwóźdź, *Działalność*, s. 48–49.

²⁹³ Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 314–315.

²⁹⁴ *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, s. 250.

²⁹⁵ Lange, *Geneza*, s. 58.

²⁹⁶ Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 16; Lange, *Geneza*, s. 65; Gwóźdź, *Działalność*, s. 29, 39.

²⁹⁷ Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 168–169.

²⁹⁸ Tamże, s. 203–204.

²⁹⁹ Tamże, s. 317.

³⁰⁰ *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, s. 250.

³⁰¹ Solarek, *Placówki*, s. 17.

siostry mieszkaly na terenie domu lub w jego pobliżu, wykonując w nich prace służebne, to jednak były traktowane jako pracownice indywidualne i w ten sposób opłacane. W roku 1942 wszystkie siostry otrzymały zakaz noszenia stroju zakonnego. Domy więc jako takie nie funkcjonowały.

Pozostała tylko jedna placówka w Łowiczu, która stała się ostoją dla sióstr przyjeżdżających z terenu Rzeszy, a niebawem miejscem z którego siostry rozjeżdżały się do nowych placówek.

Czas wojny, mimo trudności, sprzyjał powstawaniu nowych placówek, choć w większości były to placówki na terenie Generalnego Gubernatorstwa (Warszawa-Praga, Sobota, Leszno, Nieborów). Natomiast dwie powstały na terenie włączonym do Rzeszy (Włocławek, Lipno)³⁰².

Warszawa – Praga, ul. Kawęczyńska 69. Z propozycją powstania wystąpiła pochodząca z Warszawy s. Bogusława Szolc. Matka Jadwiga Walter jeszcze w listopadzie 1939 r. obejrzała dom i podjęła decyzję o jego powstaniu. Siostry wydzierżawiły od niejakiego Przyłuckiego jednopiętrowy dom, w którym urządziły swoją placówkę.

W dniu 10 I 1940 r. proboszcz parafii Najświętszego Serca Jezusowego ks. Antoni Chlondowski poświęcił dom zakonny. Siostry wkrótce otworzyły dwugrupowe przedszkole i świetlicę dla kilkudziesięciu dzieci. Początkowo korzystały z kuchni sióstr albertynek, a od kwietnia 1940 r. już same prowadziły kuchnię i dożywiały dzieci, korzystając z pomocy „Caritasu” i Rady Głównej Opiekuńczej.

W tym czasie siostry prowadziły: pończosznicтво, aptekę, rozdzielano żywność dla biednych, prowadzono kurs haftu i robót trykotarskich, wypożyczano książki i skrypty, rozprawdzano literaturę religijną. Przechowywano dwie młode Żydówki. Do miejscowego Koła „Radość” należały starsze dziewczęta od Niepokalanej Maryi. Urządzano dla nich: pogadanki wychowawcze, religijne i zawodowe, pomagano w odrabianiu lekcji.

Dla 40 dziewcząt organizowano rekolekcje półzamknięte. W rekolekcjach brały też udział uczennice kroju i szycia. Zorganizowano krucjatę modlitwy różańcowej. Prowadzono półkolonie i kolonie (w Szymanowie 70 dzieci) dla dziatwy szkolnej, organizowano akademie patriotyczne. Ukrywano poszukiwane osoby. Po wybuchu powstania warszawskiego, siostry zajęły się opieką nad chorymi i rannymi, a także pogrzebem zmarłych³⁰³.

³⁰² Gwóźdź, *Działalność*, s. 30.

³⁰³ Jędrzejewska, *Zgromadzenie*, s. 208–211.

Po wojnie siostry prowadziły przedszkole, świetlicę i kuchnię, podjęto działalność wśród dzieci i młodzieży³⁰⁴.

Sobota (pow. łowicki). Początkowo siostry zatrzymały się we wsi Retki, pod Łowiczem, licząc, iż tam powstanie kolejny dom. Przewiozły tu nawet z Włocławka maszynę trykotarską. Tymczasowo siostry zatrzymały się u rodziny s. Aleksandry Wójcik. W 1940 r. otworzyły pracownię trykotarską i zorganizowały przedszkole³⁰⁵.

W dniu 2 XII 1940 r. siostry przeszły do wsi Sobota. Pomocą w organizacji domu w nowym miejscu był ks. Stanisław Tywonek (przyjaciel zakonu) i proboszcz ks. Stanisław Zelman. Dom powstał w celu zapewnienia miejsca pobytu dla rozproszonych i przebywających w domach rodzinnych sióstr i z przeludnionych domów w Łowiczu i Warszawie. Siostry zajmowały się pomocą w organizowaniu nielegalnego przekraczania granicy.

Dom zorganizowano w wynajętym mieszkaniu od Józefy Wiechny i państwa Kowalskich. Siostry zajmowały się zakrystią, otworzyły przedszkole, pralnię chemiczną, trykotarstwo, bieliźniarstwo i krawiectwo, uczyły w szkole religii. Wydawały obiady dla biednych, opiekowały się chorymi, odwiedzały ich w domach i dostarczały lekarstw. Kursy kroju, szycia i modelarstwa prowadzono w jednej z sal szkoły powszechnej. Dom został opuszczony w 1945 roku³⁰⁶.

Leszno (pow. sochaczewski). Ks. S. Tywonek wynajął u pp. Sadowskich dom dla ułatwienia pobytu siostrom napływającym z Rzeszy. Siostry sprowadziły się 2 VII 1942 r. Prowadziły: hafciarnię, trykotarnię, szwalnię, kursy kroju i szycia na dwie zmiany dla ok. 40 dziewcząt i przedszkole. Wydawano 140 obiadów potrzebującym. Opiekowały się 120 dziećmi³⁰⁷. Siostry również apostołowały wśród mieszkających na miejscu mariawitów. Po wybuchu powstania warszawskiego otworzyły schronisko dla ewakuowanych i ubogich. Rozwijala się praca duszpasterska, urządzano rekolekcje zamknięte, organizowano występy religijne i artystyczne. Dom został zlikwidowany w 1945 r.³⁰⁸

³⁰⁴ Tamże, s. 319.

³⁰⁵ Tamże, s. 211.

³⁰⁶ *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, s. 250; Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 27; Jędrzejewska, *Zgromadzenie*, s. 212–213.

³⁰⁷ Gwóźdź, *Działalność*, s. 49.

³⁰⁸ *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, s. 250; Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 27; Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 213–214.

Nieborów (pow. łowicki). Do powstania tej placówki również przyczynił się ks. Stanisław Tywonek. Placówka powstała 29 XI 1942 r., również z myślą o siostrach przybywających z terenu Rzeszy. Siostry zamieszkały w pomieszczeniach po byłych pracownikach huty szkła. Prowadzono przedszkole z 30 dziećmi, dożywianie dzieci oraz hafciarnię. Ponieważ ponownie została uruchomiona huta szkła, siostry musiały opuścić mieszkanie. Tym samym placówka została zlikwidowana w 1943 r.³⁰⁹

Włocławek, ul. Królewiecka 5. Niemcy otworzyli we Włocławku nowy pensjonat dla swoich rodaków, a do jego obsługi skierowali siostry. W budynku tym siostry nie mieszkały, tylko do niego dochodziły, formalnie więc nie był to dom zakonny. Jednak oprócz obsługi hotelu, siostry też podejmowały tam inne zadania m.in. pracowały w internacie dla dziewcząt pochodzenia niemieckiego. Zorganizowały tam kaplicę, w której posługę pełnili o. Laurenty Drewnowski i ks. Antoni Kiszkurno³¹⁰. Dom zlikwidowano w 1945 roku³¹¹.

Lipno – plebania. Przed wojną do Włocławka trafili kamilianie, którzy przybyli tu ze Śląska. Niemcy traktowali ich jak swoich i pozwalali im pełnić posługę duszpasterską. Osadzili ich na plebanii w Lipnie. Stąd znając siostry z Włocławka, w dniu 14 IX 1943 r. zatrudnili je w parafii jako pracownice świeckie, w ten sposób powstał nowy dom zakonny. Ponadto pracowały jako pomoc domowa, w szpitalu miejskim pełniąc zwłaszcza dyżury nocne i przy ciężko chorych. Siostry tworzyły normalny dom zakonny: prowadziły ćwiczenia duchowe, codziennie uczestniczyły we Mszy św. Parafia funkcjonowała normalnie, w czym pomagały kamilianom siostry³¹². Ponownie siostry do Lipna wróciły w 1946 r. i posługiwały do roku 1952³¹³.

Drugą wojnę światową przetrwało i po wojnie zostało wznowionych 12 domów zakonnych: Włocławek – dom generalny; Włocławek – dom nowicjacki; Włocławek, ul. Seminaryjska 7; Kalisz, ul. Asnyka 40; Kalisz, ul. Grodzka 9; Łowicz; Poznań; Pyzdry; Sompolno; Uniejów; Warszawa; Zduńska Wola.

³⁰⁹ *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, s. 250; Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 27; Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 214.

³¹⁰ Tamże, s. 215.

³¹¹ *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, s. 250.

³¹² Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 27; Jędrzejczak, *Zgromadzenie*, s. 216.

³¹³ Tamże.

3.3. Powstałe po II wojnie światowej

Pozostałe placówki przedstawimy ogólnie, podając rok ich powstania i ewentualnie rok zakończenia działalności, w ten sposób sygnalizując jedynie ich istnienie.

I tak w latach 1945–1951 otwarto placówki: Bobrowniki (1945–1946)³¹⁴; Chełmca Wielka (1945–1946)³¹⁵; Kłodawa (1945–2016)³¹⁶; Kowal (1945–1957)³¹⁷; Lubraniec (1945–1998)³¹⁸; Przedecz (1945–1972)³¹⁹; Gdańsk-Siedlce (1946)³²⁰; Włocławek-Michelin, ul. Parkowa (1946); Włocławek-Michelin, ul. Zachodnia (1946–2020)³²¹; Lublin, ul. M. Buczka (1946–1975)³²²; Zduńska Wola, ul. Kościelna (1946–1949)³²³; Radków Kłodzki (1947–1954)³²⁴; Ciechocinek, ul. Kościuszki 16c (1948–1992, od 2012)³²⁵; Opatówek (1950–1959)³²⁶; Kalisz, ul. 3 Maja (1948–1954)³²⁷.

W kolejnym okresie 1952–1958 powstały domy: Białotarsk (1952–1959)³²⁸, Burzenin (1952–2005)³²⁹, Dmosin (1951–1994)³³⁰, Inowłódz (1952–2009)³³¹, Zgierz (1952–2017)³³², Buczek (1953–1976)³³³, Babiak (1954)³³⁴, Gniezno (1954–1964)³³⁵, Łódź (1954–1955)³³⁶; Zakopane (1956)³³⁷.

³¹⁴ *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, s. 250.

³¹⁵ Tamże.

³¹⁶ Tamże.

³¹⁷ Tamże.

³¹⁸ Tamże.

³¹⁹ Tamże.

³²⁰ *Solarek, Placówki*, s. 55–65.

³²¹ *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, s. 250.

³²² Tamże.

³²³ Tamże, s. 142.

³²⁴ Tamże.

³²⁵ Tamże, s. 170.

³²⁶ Tamże.

³²⁷ Tamże; Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 49.

³²⁸ *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, s. 250.

³²⁹ Tamże.

³³⁰ Tamże.

³³¹ Tamże.

³³² Tamże.

³³³ Tamże.

³³⁴ Tamże, s. 186–191.

³³⁵ Tamże.

³³⁶ Tamże.

³³⁷ Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 49, 52.

Natomiast w przedziale 1959–1972 otwarto: Zakopane-Pardałówka (1964–1972)³³⁸; Zduńska Wola, ul. Łaska (1965–1977); Głowno-Osiny (1966–1987)³³⁹; Choszczno (1968–1990)³⁴⁰; Tomaszów Mazowiecki (1970–1991)³⁴¹; Gdańsk-Brętowo, ul. Ogrodowa (1971–2007)³⁴².

Po roku 1972 otworzono: Lublin, ul. Stanisława Leszczyńskiego (1975–2008)³⁴³; Chodecz (od 1975)³⁴⁴; Łomianki (1979–1983)³⁴⁵; Gdańsk, al. Jana Pawła II (1980)³⁴⁶; Gdańsk, ul. Startowa (1984)³⁴⁷; Warszawa, ul. Kawczyńska 53 (1985–1994)³⁴⁸; Pabianice (1986–1995)³⁴⁹; Gdańsk, ul. ks. J. Zator-Przytockiego (1990–2012)³⁵⁰; Włocławek, ul. Kościelna (1995–1998)³⁵¹; Ciechocinek, ul. Osiedlowa 2 (1996)³⁵²; Toruń (2001–2002)³⁵³.

Dodać jeszcze trzeba domy zakonne obsługujące: biskupa ordynariusza (Włocławek, ul. Gdańska)³⁵⁴, biskupa sufragana (Włocławek, ul. Karnkowskiego)³⁵⁵, biskupa emeryta (Włocławek, pl. Kopernika, 2003–2019)³⁵⁶.

Poza granice Polski Zgromadzenie wyszło w 1970 r. Najpierw odpowiedziało na prośbę Rektora Polskiej Misji Katolickiej na Anglię i Walę i podjęło pracę wśród Polonii w Domu Spokojnej Starości w Laxton Hall³⁵⁷, a następnie w Londynie przy Polskiej Misji Katolickiej (1990–2005)³⁵⁸. Od

³³⁸ *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, s. 250.

³³⁹ Tamże.

³⁴⁰ Tamże.

³⁴¹ Tamże.

³⁴² Tamże; Bursiewicz, *Zgromadzenie*, s. 49, 52.

³⁴³ *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, s. 250.

³⁴⁴ Tamże, s. 214.

³⁴⁵ Tamże.

³⁴⁶ Tamże, s. 220.

³⁴⁷ Tamże, s. 232.

³⁴⁸ Tamże.

³⁴⁹ Tamże.

³⁵⁰ Tamże.

³⁵¹ Tamże, s. 250.

³⁵² Tamże, s. 170.

³⁵³ Tamże.

³⁵⁴ Poczynając od bp. K. Radońskiego, od 1947. Zob. tamże, s. 15

³⁵⁵ Od bp. C. Lewandowskiego. Ponadto siostry posługiwały przy bp. K. Majdańskim. Zob. tamże, s. 15.

³⁵⁶ Bp B. Dembowski. Zob. tamże, s. 15.

³⁵⁷ Brzozecki, *Wspólnej Pracy*, kol. 999

³⁵⁸ Solarek, Placówki, s. 19. *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, s. 250.

1986 r. siostry prowadzą dom przy Polskiej Misji Katolickiej w Hamburgu³⁵⁹. Na Białorusi Zgromadzenie podjęło pracę misyjną w 1993 r.³⁶⁰, początkowo w Bobrujsku (1993–1996)³⁶¹, a później w Swietłogorsku (1996–2020)³⁶² i Żłobinie (2012–2013)³⁶³.

Na przełomie XX i XXI wieku Zgromadzenie posiadało: 1997 – 33 placówek; 2000 – 32³⁶⁴; 2012 – 28³⁶⁵. W okresie stu lat swego istnienia Zgromadzenie prowadziło ok. 70–71 placówek, które funkcjonowały przez dłuższy lub krótszy okres czasu, podejmując dzieła, które były potrzebne w danym okresie i czasie.

* * *

Zgromadzenie w roku 2022 posiadało w swoich szeregach 157 sióstr. Matką Generalną jest od 2021 r. – Agata Błaszczyk, kapelanem domu generalnego – ks. kan. dr hab. Janusz Borucki.

Posiada 21 placówek: Włocławek, ul. Orla 9; Włocławek, ul. Gdańska – dom biskupa diecezjalnego; Włocławek, ul. Prymasa Karnkowskiego – dom biskupa pomocniczego; Włocławek, ul. Leśna 2; Włocławek, ul. Parkowa 6; Babiak; Ciechocinek, ul. Osiedlowa; Ciechocinek, ul. Kościuszki – Dom Księża Emerytów; Gdańsk, al. Jana Pawła II; Gdańsk, ul. Startowa; Gdańsk, ul. Kościelna; Hamburg – Polska Misja Katolicka; Kalisz, ul. Asnyka; Kalisz, ul. Grodzka; Laxton Hall – Dom opieki dla osób starszych pochodzenia polskiego Polska Misja Katolicka w Anglii i Walii; Łowicz; Poznań; Uniejów; Warszawa; Zakopane; Zduńska Wola.

Jak się wydaje problemy, którym próbowało zapobiegać Zgromadzenie na przełomie XIX i XX wieku, wciąż są aktualne, ciągle bowiem potrzebna jest posługa potrzebującym, ciągle trzeba podejmować trud przygotowania do zawodu i wykształcenia, a może z jeszcze większym nasileniem występuje potrzeba opieki nad osobami starszymi, którymi nie ma się kto zająć.

Podsumowując należy stwierdzić, że trudno wyobrazić sobie ostatnie sto lat istnienia diecezji włocławskiej bez funkcjonującego w niej Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi.

³⁵⁹ Solarek, Placówki, s. 19.

³⁶⁰ Tamże.

³⁶¹ *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, s. 250.

³⁶² Tamże.

³⁶³ Tamże.

³⁶⁴ Gwóźdź, *Działalność*, s. 37.

³⁶⁵ Brzozecki, *Wspólnej Pracy*, kol. 999.

FROM HISTORY THE CONGREGATION OF THE SISTERS OF COMMON WORK OF THE IMMACULATE MARY

Keywords: religious congregation; Congregation of the Sisters of Common Work from the religious congregation; Włocławek, Diocese of Włocławek.

Abstract: The occasion for the creation of the article is 100 years of the existence of the Congregation of the Sisters of Common Work of the Immaculate Mary. The full process of creation and formation of the congregation lasted almost 100 years. It consisted of the following stages: common life (1889), secular association (1910), religious congregation without vows (1920), religious congregation with diocesan rights (1922) and religious congregation with papal rights (1983).

During this period, the Congregation shaped its religious law and organizational structure based on the Code of Canon Law and its own experiences resulting from the charism and ministry of the community. The community at the time of its greatest development had 342 sisters, and now consists of 157 nuns.

They conducted a wide economic activity (agricultural, craft and trade), in order to raise funds for care activities for the elderly and the sick, as well as care and educator for children and youth. They served in parish pastoral ministry and diocesan institutions.

During the 100 years of its operation, the congregation had about 70 branches, located in Polish, England, Germany and Belarus. They were created for the needs of the local environment, for the implementation of the religious charism, based on the principle of *Ora et labora*, fulfilled in the religious community. For the Sisters, the role model is the Blessed Virgin Mary.

The Congregation is known both in Poland and abroad, which is confirmed by the biographies of the sisters published in appropriate dictionaries.

BIBLIOGRAFIA

- ArDWł, Akta zgromadzenia SS. Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi, sygn. AKDWł, zak. II, 18.
- Archiwum Sióstr Wspólnej Pracy w Domu Generalnym we Włocławku: Kroniki domów zakonnych: Włocławek, ul. Orła 1991–1997, sygn. ASWP-J-37a; Włocławek, ul. Orła 1991–2003; Włocławek, ul. Orła 1997–2003, sygn. ASWP-J-38a; Włocławek, ul. Orła 2003–2007, sygn. ASWP-J-38b; Włocławek, ul. Orła 2007–2012, sygn. ASWP-J-38d; Włocławek, ul. Orła 2012–2015, sygn. ASWP-J-38e; Włocławek, ul. Leśna 2 – 1995–2010, sygn. ASWP-J-39c; Włocławek, ul. Leśna 2, 2010–2015, sygn. ASWP-J-39c; Włocławek, ul. Parkowa 44, 1982–2012, sygn. ASWP-J-39d; Kronika domu generalnego (bieżąca) od 2016.
- Notatki m. Teresy Kaźmierskiej z ważniejszych wydarzeń Kościoła i Zgromadzenia, sygn. ASWP-J-38.
- Protokoły wizytacji domów włocławskich Zgromadzenia z lat 2004–2022.

Sprawozdania przełożonych domów za czas upływającej kadencji (2004–2022):
[Teczki domów zakonnych]: Włocławek, Orla 9; Włocławek, Leśna 2; Włocławek, Parkowa 46, b. sygn.

Ustawa Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi, Włocławek 1937.
Konstytucje i Dyrektorium Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi, Włocławek 1985.

Bagrowicz J., *Wyszyński Stefan*, w: WłSb, t. 1, Włocławek 2004, s. 182–185.

Błaszczyk A., *Sylwetka duchowa założycielki Stowarzyszenia matki Franciszki Rakowskiej*, w: *Charyzmat i zadanie. Stulecie utworzenia Stowarzyszenia Kobiet Wspólnej Pracy 1911–2011*, red. B. Kopeć, Włocławek 2012, s. 47–65.

Brzozecki S., *Wspólnej Pracy Siostry od Niepokalanej Maryi*, w: EK, t. 20, Lublin 2014, kol. 998–999.

Bursiewicz W., *Zgromadzenie Sióstr „Wspólnej Pracy” od Niepokalanej Maryi w latach 1945–1972*, Gdańsk – Lublin 1996 [kps w Domu Generalnym we Włocławku].

Dębiński J., *Radoński Karol Mieczysław*, w: WłSb, t. 2, Włocławek 2005, s. 150–152.

Frątczak W., *Korszyński Franciszek Salezy*, w: WłSb, t. 1, Włocławek 2004, s. 72–73.

Frątczak W., *Zaręba Jan*, w: WłSb, t. 1, Włocławek 2004, s. 185–186.

Frątczak W., *Zdzitowiecki Stanisław*, w: WłSb, t. 1, Włocławek 2004, s. 186–188.

Gigilewicz E., Wilk S., *Pius XI*, w: EK, t. 15 Lublin 2011, kol. 758–763.

Gręźlikowski J., *Biskupski Stefan*, w: WłSb, t. 3, Włocławek 2005, s. 15–17.

Gwóźdź R.A., *Działalność opiekuńczo-wychowawcza Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi na przestrzeni dziejów Zgromadzenia*, Włocławek 2013 [kps w Domu Generalnym we Włocławku].

Hanc W., *Pawłowski Antoni*, w: WłSb, t. 6, Włocławek 2011, s. 123–125.

Jędrzejczak L., *Ambroziak Stanisława*, w: WłSb, t. 2, Włocławek 2005, s. 2–3.

Jędrzejczak L., *Biskup Wojciech Owczarek biskup tyt. askaloński, sufr. włocławski, założyciel Zgom. Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi w 50-tą rocznicę zgonu*, ABMK, 54(1987).

Jędrzejczak L., *Bojakowska Janina*, w: WłSb, t. 3, Włocławek 2005, s. 23–24.

Jędrzejczak L., *Czołomiej Cecylia Dioniza*, w: WłSb, t. 4, Włocławek 2006, 18–19.

Jędrzejczak L., *Dzielna niewiasta – Jadwiga Walter – przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej, „W Służbie Maryi”, 46(2013), nr 3(178), s. 29–70.*

Jędrzejczak L., *Dzieło jego trwa – Sługa Boży biskup Wojciech Owczarek*, Włocławek 1997.

Jędrzejczak L., *Gabryś Amelia*, w: WłSb, t. 3, Włocławek 2005, s. 51–52.

Jędrzejczak L., *Grzywacz Władysława*, w: WłSb, t. 6, Włocławek 2011, s. 41–42.

Jędrzejczak L., *Halagiera Marianna*, w: WłSb, t. 4, Włocławek 2006, s. 52–53.

- Jędrzejczak L., *Kapuścińska Kazimiera*, w: WISb, t. 5, Włocławek 2008, s. 55–56.
- Jędrzejczak L., *Kowalska Anna*, w: WISb, t. 5, Włocławek 2008, s. 74–75.
- Jędrzejczak L., *Łaguna Marcela Marianna*, w: WISb, t. 6, Włocławek 2011, s. 82–83.
- Jędrzejczak L., *Machnowska Jadwiga*, w: WISb, t. 4, Włocławek 2006, s. 82–83.
- Jędrzejczak L., *Malendowicz Marianna*, w: WISb, t. 5, Włocławek 2008, s. 90–91.
- Jędrzejczak L., *Matka Czesława Krasieńska – przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi w latach 1954–1972*, „W Służbie Maryi”, 47(2014), nr 2(181), s. 40–54.
- Jędrzejczak L., *Matka Maria Tucholska*, „W Służbie Maryi”, 46(2013), nr 4(179), s. 25–40.
- Jędrzejczak L., *Matka Stanisława Ambroziak – przełożona generalna w latach 1951–1954*, „W Służbie Maryi”, 46(2013), nr 3(178), s. 40–45.
- Jędrzejczak L., *Michalina Wojniewicz*, w: WISb, t. 5, Włocławek 2008, s. 162–163.
- Jędrzejczak L., *Orle gniazdo. Franciszka Rakowska założycielka Stowarzyszenia Wspólnej Pracy*, ABMK, 49(1984).
- Jędrzejczak L., *Owczarek Wojciech*, w: WISb, t. 2, Włocławek 2005, s. 137–140.
- Jędrzejczak L., *Popiołek Irena*, w: WISb, t. 3, Włocławek 2005, s. 136–137.
- Jędrzejczak L., *Rakowska Franciszka*, w: WISb, t. 1, Włocławek 2004, s. 147–148.
- Jędrzejczak L., *Skrocka Cecylia*, w: WISb, t. 6, Włocławek 2011, s. 147–148.
- Jędrzejczak L., *Tucholska Maria Adamina*, w: WISb, t. 4, Włocławek 2006, s. 166–167.
- Jędrzejczak L., *Tysarczyk Stefania Brygida*, w: WISb, t. 5, Włocławek 2008, s. 152–153.
- Jędrzejczak L., *Walter z d. Mańkowska Jadwiga*, w: WISb, t. 3, Włocławek 2005, s. 191–193.
- Jędrzejczak L., *Warych Stanisława*, w: WISb, t. 4, Włocławek 2006, s. 167–169.
- Jędrzejczak L., *Wolna Genowefa*, w: WISb, t. 6, Włocławek 2011, s. 169–170.
- Jędrzejczak L., *Wzorowa przełożona – Cecylia Dioniza Czołomiej*, „W Służbie Maryi”, 46(2013), nr 2(177), s. 26–39.
- Jędrzejczak L., *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi w latach wojny 1939–1945*, Lublin 1982.
- Kaczmarek T., *Idea zgromadzenia zakonnego według Sługi Bożego biskupa Wojciecha Owczarka*, w: *Charyzmat i zadanie. Stulecie utworzenia Stowarzyszenia Kobiet Wspólnej Pracy 1911–2011*, red. B. Kopeć, Włocławek 2012, s. 66–77.
- Kaczmarek T., *Przesłanie duchowe Sługi Bożego biskupa Wojciecha Owczarka*, „75 lat w służbie Maryi. Biuletyn Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi”, 30(1997), nr 4(115), s. 36–47.
- Kujawski W., *Andrzejewski Roman*, w: WISb, t. 1, Włocławek 2004, s. 3–5.
- Kujawski W., *Krynicky Władysław Paweł*, w: WISb, t. 6, Włocławek 2011, s. 67–69.
- Kujawski W., *Lewandowski Czesław*, w: WISb, t. 6, Włocławek 2011, s. 74–76.
- Kujawski W., *Majdański Kazimierz*, w: WISb, t. 6, Włocławek 2011, s. 83–85.
- Kunikowski S., *Włosiński Marian*, w: WISb, t. 7, Włocławek 2018, s. 199–201.

- Lange K., *Geneza Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy na tle kwestii społecznej w zaborze rosyjskim i dalszy jego rozwój w niepodległej Polsce (1910–1939)*, Lublin 1964 [mps w Domu Generalnym we Włocławku].
- Musidlak N., *Apostolski wymiar „wspólnej pracy” w charyzmacie Zgromadzenia Sióstr od Niepokalanej Maryi*, w: *Charyzmat i zadanie. Stulecie utworzenia Stowarzyszenia Kobiet Wspólnej Pracy 1911–2011*, red. B. Kopeć, Włocławek 2012, s. 47–65.
- Nowak J., *Guzenda Tadeusz Roman*, w: *WiSb*, t. 6, Włocławek 2011, s. 42–44.
- Pawlak Z., *Giszter Władysław*, w: *WiSb*, t. 2, Włocławek 2005, s. 52–53.
- Pawlak Z., *Mazierski Stanisław*, w: *WiSb*, t.1, Włocławek 2004, s. 106–108.
- Pawlak Z., *Warmuz Antoni*, w: *WiSb*, t. 5, Włocławek 2008, s. 155–157.
- Poniński A., *Demrych Henryk*, w: *WiSb*, t. 9, Włocławek 2021, s. 42–43.
- Poniński A., *Oświecimski Jan*, w: *WiSb*, t. 8, Włocławek 2019, s. 139–141.
- Rejmanowski T., *Babiński Antoni*, w: *WiSb*, t. 4, Włocławek 2006, s. 4–5.
- Rulka K., *Józwiak Franciszek*, w: *WiSb*, t. 1, Włocławek 2004, s. 68–70.
- Rulka K., *Piotrowski Stanisław*, w: *WiSb*, t. 2, Włocławek 2005, s. 140–143.
- Rulka K., *Szczeblewski Stefan*, w: *WiSb*, t. 7, Włocławek 2018, s. 179–181.
- Rulka K., *Tywonek Stanisław*, w: *WiSb*, t.7, Włocławek 2018, s. 190–192.
- Rulka K., *Ziomek Marianna*, w: *WiSb*, t. 8, Włocławek 2019, s. 213–214.
- Rygielska M., *Honoratki*, w: *EK*, t. 6, Lublin 1993, kol. 1209–1211.
- Solarek M., *Placówki przedszkolne prowadzone przez Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi*, Włocławek 2013 [kps w Domu Generalnym we Włocławku].
- Szteinke A.J., *Sforski Ksawery*, w: *WiSb*, t. 1, Włocławek 2004, s. 155–156.
- Szteinke A.J., *Życie i dzieło o. Ksawerego Sforskiego OFM (1826–1911) na tle sytuacji religijno-społecznej we Włocławku na przełomie XIX i XX wieku*, w: *Charyzmat i zadanie. Stulecie utworzenia Stowarzyszenia Kobiet Wspólnej Pracy 1911–2011*, red. B. Kopeć, Włocławek 2012, s. 30–46.
- Witczak H., *Cieślak Bolesław*, w: *WiSb*, t. 7, Włocławek 2018, s. 30–32.
- Witczak H., *Korpusiński Tadeusz Alojzy*, w: *WiSb*, t. 9, Włocławek 2021, s. 102–103.
- Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi 1922–2022*, red. M. Pe-rechowska, M. Duniak, B. Żabierek, Włocławek 2022.
- Żabierek B., *Banasiak Kazimiera*, w: *WiSb*, t. 9 Włocławek 2021, s. 24–25.
- Żabierek B., *Dom Generalny Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi we Włocławku w latach 1945–1991*, Warszawa 2021 [kps w Domu Generalnym we Włocławku].
- Żabierek B., *Krasińska Czesława*, w: *WiSb*, t. 8, Włocławek 2019, s. 97–98.
- Żabierek B., *Otto Barbara Janina*, w: *WiSb*, t. 8, Włocławek 2019, s. 141–143.
- Żabierek B., *Wojdyła Maria Witolda*, w: *WiSb*, t. 8, Włocławek 2019, s. 196–197.
- Żabierek B., *Zdrojewska Irena*, w: *WiSb*, t. 9, Włocławek 2021, s. 206–208.